

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Fall i etterspørselen fra petroleumsnæringen har bidratt til at norsk økonomi har vært i en klar konjunkturedgang siden høsten 2014. Det er imidlertid tegn som tyder på at nedgangen nærmer seg slutten, og våre beregninger viser en forsiktig konjunkturoppgang gjennom 2017. Det ligger likevel ikke an til noen kraftig vekst i de kommende fire årene.

BNP Fastlands-Norge økte i 2016 med bare 0,8 prosent, som er den svakeste veksten siden finanskrisen i 2009. I 2015 var årsveksten på 1,1 prosent. Sesongjusterte

kvartalstall viser imidlertid at BNP-veksten gjennom 2016 var noe sterkere enn gjennom 2015 hvor det var nær nullvekst. I 4. kvartal 2016 økte BNP Fastlands-Norge med 1,3 prosent regnet som årlig rate, mens trendveksten er beregnet til om lag 2 prosent.

Som følge av den lave aktivitetsveksten har også sysselsettingen utviklet seg meget svakt. Etter at sysselsettingen falt litt gjennom 2015, gikk den litt opp gjennom 2016. Regnet som årsgjennomsnitt økte sysselsettingen likevel ikke med mer enn 0,1 prosent i 2016, etter en

Tabell 2.1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent

	2015*	2016*	Sesongjustert			
			16:1	16:2	16:3	16:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	2,1	1,6	0,3	0,4	0,0	0,7
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,3	0,6	0,7	0,5	0,5
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	-3,8	0,5	0,5	0,2	1,2	0,6
Utvinning og rørtransport	-15,0	-14,7	-5,3	-3,7	-1,2	3,6
Fastlands-Norge	0,6	5,9	2,0	1,8	1,8	0,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	1,8	2,7	0,7	0,8	0,5	0,5
Eksport	3,7	-1,2	-1,1	-1,1	0,4	-1,3
Tradisjonelle varer	5,8	-8,2	-5,1	-1,6	-0,4	-8,6
Råolje og naturgass	3,2	3,8	4,2	-1,4	0,9	0,5
Import	1,6	0,3	1,6	-1,8	-0,5	-1,5
Tradisjonelle varer	1,9	-0,6	0,8	-2,1	-0,9	0,1
Bruttonasjonalprodukt	1,6	1,0	1,4	-0,1	-0,6	1,1
Fastlands-Norge	1,1	0,8	0,3	0,5	0,1	0,3
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	0,3	0,3	0,1	-0,1	0,3	0,2
Sysselsatte personer	0,3	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
Arbeidsstyrke ²	1,4	0,3	0,5	-0,7	0,6	-0,7
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	4,4	4,7	4,7	4,7	4,9	4,7
Priser og lønninger						
Årslønn	2,8	1,7	..	..	..	..
Konsumprisindeksen (KPI) ³	2,1	3,6	3,3	3,4	4,0	3,6
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	2,7	3,0	3,2	3,2	3,3	2,7
Eksportpriser tradisjonelle varer	2,3	4,3	0,8	3,5	0,2	4,7
Importpriser tradisjonelle varer	4,7	1,2	0,1	0,8	-0,2	0,3
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	270,0	152,2	45,5	28,4	19,0	59,3
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	1,3	1,1	1,1	1,0	1,1	1,1
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,2	2,6	2,7	2,6	2,5	2,5
Råoljepris i kroner ⁵	431	378	305	388	391	428
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	103,4	105,4	108,1	105,9	105,2	102,3
NOK per euro	8,9	9,3	9,5	9,3	9,3	9,0

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

vekst på 0,3 prosent året før. Den svake sysselsettingsutviklingen bidro til at arbeidsledigheten målt med arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) økte markert gjennom 2015 og fram til sommeren 2016 hvor en topp ble nådd med 4,9 prosent – 1,7 prosentpoeng høyere enn før konjunkturedgangen satte inn.

Økningen i arbeidsledigheten er blitt betydelig dempet av at arbeidstilbudet har steget lite og vesentlig mindre enn økningen i befolkningen i arbeidsdyktig alder. Etter sommeren 2016 falt også arbeidstilbudet klart, og det medførte at arbeidsledigheten ble redusert med 0,5 prosentpoeng, slik at gjennomsnittet for perioden fra november 2016 til januar 2017 kom ned i 4,4 prosent. Ifølge statistikk fra NAV gikk antall registrerte arbeidsledige bare svakt ned gjennom 2016 og fram til februar 2017, mens arbeidsledigheten var nær konstant når en også inkluderer personer på tiltak. Sysselsettingsraten, det vil si andelen av befolkningen i aldersgruppen 15-74 år som er i arbeid, har falt siden toppen i 2008 og fallet var spesielt kraftig i 2016.

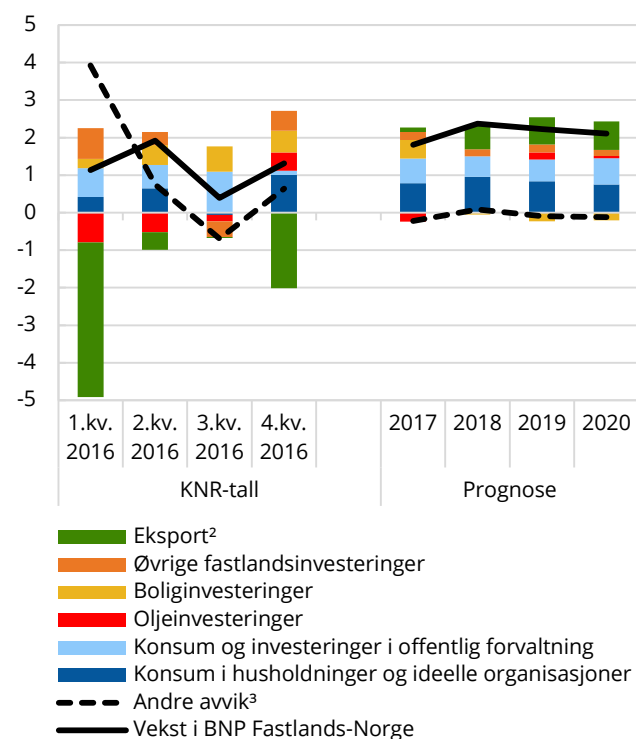
Sysselsettingen i petroleumsnæringen er så langt redusert med 24 prosent fra toppen tidlig i 2014, men nedgangen bremset opp gjennom 2016. Ringvirkningene fra aktiviteten i petroleumsnæringen er store, og reduksjonen i sysselsettingen i flere leverandørnæringer har vært relativt sett like kraftig. Våre beregninger viser at sysselsettingsnedgangen direkte og indirekte knyttet til petroleumsnæringens etterspørsel utgjør om lag sju ganger reduksjonen i selve petroleumsnæringen, se boks 2.4.

Oljeinvesteringene startet å falle i 4. kvartal 2013, og falt fram til 3. kvartal 2016 med 35 prosent. Årsgjennomsnittet gikk ned med nesten 15 prosent i 2016.

Konjunkturedgangen har blitt møtt med kraftige mottiltak i form av ekspansiv penge- og finanspolitikk. Ifølge nysalderingen av statsbudsjettet tilsvarte økningen i det strukturelle oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) i 2016 hele 0,8 prosent av trenden til BNP Fastlands-Norge.

Styringsrentene, som i forbindelse med finanskrisen var satt kraftig ned, er også blitt senket ytterligere. I mars 2016 kom den siste rentenedgangen til rekordlave 0,5 prosent. Pengemarkedsrenta har i stor grad fulgt styringsrenta ned, men i litt mindre grad gjennom 2016 enn tidligere. Pengemarkedsrenta var på 1,2 prosent ved årsskiftet 2016/2017 og 1,0 prosent i starten av mars 2016, mens typiske boliglånsrenter kom ned til

Figur 2.1. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

¹ Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge i perioden før. Importandelene som brukes er dokumentert i boks 2.3. Alle tall er sesongjusterte og i faste priser.

² Eksportvariabelen er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, gass og utenriks sjøfart.

³ Andre avvik er definert residualt slik at det fanger opp alle andre faktorer samt lagerendring og statistiske avvik.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.2. Vekst i BNP Fastlands-Norge og bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

	KNR-tall				Prognose			
	16:1	16:2	16:3	16:4	2017	2018	2019	2020
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	0,4	0,6	-0,1	1,0	0,8	1,0	0,8	0,8
Konsum og investeringer i offentlig forvaltning	0,8	0,6	1,1	0,1	0,7	0,5	0,6	0,7
Oljeinvesteringer	-0,8	-0,5	-0,2	0,5	-0,2	0,0	0,2	0,1
Boliginvesteringer	0,2	0,5	0,7	0,6	0,5	0,0	-0,2	-0,2
Øvrige fastlandsinvesteringer	0,8	0,3	-0,4	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2
Eksport ¹	-4,1	-0,5	0,0	-2,0	0,1	0,6	0,7	0,8
Andre avvik ¹	3,9	0,7	-0,7	0,6	-0,2	0,1	-0,1	-0,1
Vekst i BNP Fastlands-Norge	1,1	1,9	0,4	1,3	1,8	2,4	2,2	2,1

¹ Se fotnoter til figur 2.1.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2,6 prosent som årsgjennomsnitt i 2016 – 0,6 prosentpoeng lavere enn året før. Rentenedgangen, sammen med de lave oljeprisene, bidro til at krona svekket seg fram til årsskiftet 2015/2016. Oljeprisen har fra et bunnivå under 30 dollar per fat i januar 2016, tatt seg klart opp og har i vinter ligget på rundt 55 dollar. Dette har ført til at krona har styrket seg noe gjennom 2016. Krona er likevel på et historisk sett svakt nivå. Som årsgjennomsnitt var den importveide kronekursen 15 prosent svakere i fjor sammenliknet med gjennomsnittet for de foregående ti årene og 1,8 prosent svakere enn gjennomsnittet for 2015.

Svak krone sammen med lav norsk lønnsvekst innebærer en kraftig bedring av den kostnadsmessige konkurranseevnen gjennom de siste årene. Dette letter situasjonen for all norsk konkurranseutsatt virksomhet. Veksten hos våre handelspartnere har imidlertid vært lav og veksten i den internasjonale etterspørselen etter varer og tjenester tilknyttet petroleumsvirksomhet har trolig gått ned på samme måte som i Norge. Norsk eksport av slike produkter er betydelig, så dette har trukket samlet eksport ned. Til tross for bedringen i kostnadssituasjonen viser tallene fra kvartalsvis nasjonalregnskap at tradisjonell vareeksport har falt markert gjennom 2016 og i 4. kvartal var nedgangen på hele 8,6 prosent. Som årsgjennomsnitt lå denne eksporten vel 8 prosent under nivået fra året før. Det må understrekes at det er en betydelig usikkerhet knyttet til disse tallene. Noe av nedgangen må tilskrives svak produksjonsvekst i oppdrettsnæringen og andre midlertidige faktorer. Det kan dessuten ta tid før bedringen i konkurranseevne slår helt gjennom i økt produksjonskapasitet og dermed i eksporten. Konkurranseevneforbedringen har også bidratt til å dempe importen, og derigjennom stimulert norsk produksjon.

Den ekspansive politikken har bidratt til klar vekst i etterspørselen fra Fastlands-Norge i 2016. Offentlig investeringer og konsum økte med henholdsvis 6 prosent og 2,3 prosent. Næringsinvesteringene på fastlandet økte med knappe 3 prosent. Det er første gang siden 2012 at disse investeringene øker.

Kronesvekkelsen fra tidlig i 2013 slo raskt ut i økt vekst i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), og toppen ble nådd i juli 2016 med 3,7 prosent. En moderat styrking av krona etter årsskiftet 2015/2016 slo først fra august 2016 ut i en gradvis reduksjon i prisveksten til 2,1 prosent i januar 2017. Høye elektrisitetspriser bidro til at veksten i konsumprisindeksen (KPI) ble hele 3,6 prosent som årsgjennomsnitt i 2016.

Et moderat lønnsoppgjør og klare oljerelaterte struktur-effekter bidro til at gjennomsnittlig årslønn bare økte med 1,7 prosent i fjor, som er den klart laveste lønnsøkningen siden 2. verdenskrig, se boks 2.5. Gjennomsnittlig reallønn falt med 1,8 prosent, men i de fleste næringer falt reallønna noe mindre.

Beskjeden sysselsettingsvekst og markert reallønnsfall bidro til en meget svak inntektsutvikling i husholdningene til tross for skattelette og lavere renter. Konsumet i husholdningene gikk derfor opp med bare 1,6 prosent selv om det var høy vekst i husholdningenes formue.

Den lave renta har bidratt til å stimulere boligmarkedet, og boligprisene har de fleste steder i landet fortsatt å øke markert fram til februar 2017 til tross for konjunkturedgangen. Som årsgjennomsnitt økte boligprisene i 2016 med 7,1 prosent etter en nesten like høy vekst i 2015. Dette har bidratt til at boliginvesteringene har økt klart gjennom de to siste årene, og som årsgjennomsnitt var økning i 2016 nær 10 prosent.

Flere faktorer antas å føre til at veksten tar seg opp i 2017, men det er også forhold som vil virke dempende. Nedgangen i petroleumsinvesteringene ventes nå gradvis å stoppe opp. Utbyggingskostnadene er redusert og oljeprisen har kommet klart opp. Det er dermed blitt en god del utbyggingsprosjekter som framstår som lønnsomme og som understøtter at det blir betydelige investeringer i petroleumsnæringen også i prognoseperioden.

Oppgangen i næringsinvesteringene på fastlandet ventes å fortsette, selv om veksten trolig ikke blir veldig sterk. Vi legger til grunn at veksten i norske eksportmarkeder vil ta seg noe opp. Sammen med tidsfor-sinkede effekter av konkurranseevneforbedringen vil det bidra til å snu eksportutviklingen til vekst i 2017.

Det ligger an til en vesentlig lavere prisvekst i 2017 enn i 2016. Lønningene vil derimot øke noe mer og når også sysselsettingen trolig går opp vil husholdningenes realdisponible inntekter vokse mer enn i 2016 selv om renta ikke faller videre. Veksten i husholdningenes konsum vil trolig derfor ta seg opp, mens boligprisene og boliginvesteringene ventes å vokse nesten like kraftig i 2017 som i 2016, men med en klart avtagende vekst i løpet av året.

Finanspolitikken vil fortsatt være ekspansiv i 2017, men ekspansiviteten vil bli vesentlig mindre enn i fjor. I nasjonalbudsjettet for i år er SOBU beregnet å øke med 0,4 prosentpoeng av trenden til BNP Fastlands-Norge. Vi regner likevel med at aktivitetsveksten raskt vil komme litt over trendveksten. Beregningene viser at arbeidsledigheten vil holde seg ganske stabil gjennom året, med noe høyere vekst i sysselsettingen, men også i arbeidstilbudet.

Fra 2018 regner vi ikke med noen ekspansive impulser fra finanspolitikken, så lenge økonomien ikke utsettes for nye kraftige negative sjokk. Vi legger til grunn en nøytral konjunkturimpuls i 2018 og at finanspolitikken deretter strammes litt til. Relativt beskjedne avsetninger i fondet begrenser handlingsrommet i finanspolitikken, men ifølge våre beregninger vil de være tilstrekkelige til at SOBU vil kunne holde seg på om lag samme andel av trend-BNP som i fjor.

Tabell 2.3. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2016-2020. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regnskap 2016*	Prognoser								
		2017			2018			2019		2020
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB
Realøkonomi										
Konsum i husholdninger mv.	1,6	2,2	2,0	2,3	2,6	2,3	2,6	2,3	1,8	2,1
Konsum i offentlig forvaltning	2,3	1,7	..	1,7	1,7	..	..	1,9	..	2,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,5	3,4	..	1,6	1,4	..	1,8	2,0	..	0,8
Utvinning og rørtransport ¹	-14,7	-7,0	-11,4	-10,0	-0,1	2,7	-6,8	6,2	5,3	1,9
Fastlands-Norge	5,9	6,0	..	..	1,8	..	..	1,0	..	0,6
Næringer	2,9	4,2	..	4,4	3,6	..	4,8	4,0	..	3,1
Bolig	9,9	9,2	6,4	5,6	-0,8	2,2	4,0	-4,1	0,5	-3,9
Offentlig forvaltning	6,1	5,1	..	5,1	2,3	..	..	2,3	..	1,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,7	2,9	2,7	2,6	2,2	2,5	2,7	1,9	1,9	1,9
Lagerendring ³	0,3	0,0	..	..	0,0	..	..	0,0	..	0,0
Eksport	-1,2	0,5	..	-0,4	2,0	..	0,9	2,2	..	3,1
Tradisjonelle varer ⁴	-8,2	2,2	2,9	4,6	4,0	3,4	5,9	4,1	3,2	4,4
Råolje og naturgass	3,8	0,4	..	-4,1	-0,1	..	-3,6	-0,1	..	1,6
Import	0,3	2,5	3,0	3,0	2,2	2,0	3,4	2,9	2,1	2,7
Tradisjonelle varer	-0,6	1,5	..	3,6	3,1	..	4,4	4,2	..	3,6
Bruttonasjonalprodukt	1,0	1,5	0,5	0,6	1,9	1,3	1,3	1,8	1,6	2,0
Fastlands-Norge	0,8	1,8	1,5	1,7	2,4	2,2	2,4	2,2	2,2	2,1
Arbeidsmarked										
Sysselsatte personer	0,1	0,6	0,4	0,7	1,0	0,9	1,1	0,9	1,0	0,8
Arbeidsledighetsrate (nivå)	4,7	4,4	4,8	4,6	4,2	4,6	4,3	4,1	4,2	4,1
Priser og lønninger										
Årslønn	1,7	2,3	2,8	2,7	3,1	3,2	3,0	3,1	3,5	3,9
Konsumprisindeksen (KPI)	3,6	2,0	2,3	2,0	2,1	1,8	1,9	2,2	1,7	2,3
KPI-JAE ⁵	3,0	1,7	2,4	2,1	2,0	1,8	2,0	2,0	1,7	2,0
Eksportpris tradisjonelle varer	4,3	2,9	..	..	0,5	..	..	1,4	..	1,7
Importpris tradisjonelle varer	1,2	0,9	..	..	1,1	..	..	1,1	..	1,1
Boligpris	7,1	6,5	..	..	0,6	..	..	-1,5	..	-2,1
Utenriksøkonomi										
Driftsbalansen, mrd. kroner	152,2	228,9	..	..	255,6	..	..	280,6	..	319,6
Driftsbalansen i prosent av BNP	4,9	6,9	..	..	7,4	..	..	7,7	..	8,4
MEMO:										
Husholdningenes sparerate (nivå)	7,1	7,4	..	..	6,8	..	..	6,4	..	6,2
Pengemarkedsrente (nivå)	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	1,0	1,2	1,2	1,4
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	2,6	2,6	..	..	2,6	..	..	2,7	..	2,9
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	378	469	..	425	489	..	447	509	..	530
Eksportmarkedsindikator	2,8	3,8	..	..	4,4	..	..	4,6	..	4,5
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	1,8	-3,2	-3,0	0,1	0,0	0,6	1,0	0,0	-0,8	0,0

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.

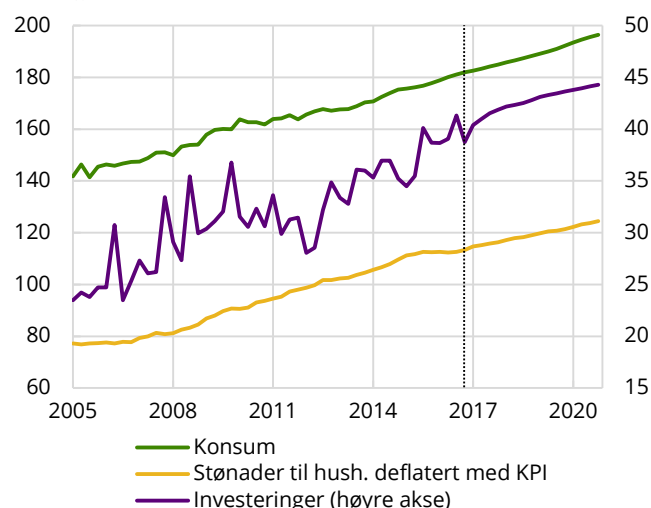
Rettet 16. mai 2017

² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetrafikk og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld nr.1 (2016-2017), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 4/2016 (NB).

Figur 2.2. Offentlig forvaltning

Sesongjustert, mrd. 2014-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi regner også med at boligprisene vil falle litt gjennom de siste årene av prognosebanen og at boliginvesteringene da også vil gå litt ned. Omslag i petroleumsinvesteringene til utføring og etter hvert litt vekst, vil sammen med litt høyere konsumvekst og god vekst i eksport og næringsinvesteringer innebære at den beskjedne konjunkturoppgangen fester seg. Litt høyere sysselsettingsvekst kan da trekke arbeidsledigheten litt ned i perioden 2018-2020.

2.1. Finanspolitikk

Finanspolitikken stimulerte veksten i norsk økonomi i 2016. Konsum i offentlig forvaltning økte med 2,3 prosent fra 2015 til 2016, mens bruttoinvesteringene økte med vel 6 prosent. Noe av den høye veksten skyldes økte forsvarsinvesteringer, men bruttoinvesteringene i sivil forvaltning økte også klart. Stønader til husholdningene økte bare med 3,9 prosent slik at realveksten i stønadene ble nesten null når vi bruker KPI som deflator. Dette er noe lavere enn vi tidligere regnet med. Realveksten i offentlig forvaltnings kjøp av varer og tjenester samt stønadene til husholdningene økte derfor mindre enn forventet i 2016. Den samlede realveksten i disse tre utgiftspostene anslås til litt over 2 prosent i 2016. Det er litt høyere enn anslått trendvekst i fastlandsøkonomien. Reduserte skattesatser i 2016 bidro til at finanspolitikken samlet sett ble klart ekspansiv. I nysalderingen av statsbudsjettet for 2016 anslås det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet (SOBU) som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge å øke med 0,8 prosentpoeng fra 2015 til 2016. Det utgjør 2,8 prosent av verdien av Statens pensjonsfond utland (SPU) ved inngangen til 2016. I kapittel 5 i dette nummeret av Økonomisk utsyn gis det en detaljert gjennomgang av utviklingen i offentlig økonomi.

Anslagene for finanspolitikken i 2017 er i hovedsak basert på Nasjonalbudsjett 2017 (NB 2017). Konsumveksten er anslått til 1,7 prosent. Bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning vil fortsatt øke mye, men i 2017 er økningen i hovedsak en følge av økte kjøp

av kampfly (fra 2 fly i 2016 til 6 fly per år framover). Realstønadsveksten til husholdningene vil være svak også i 2017 som følge av den lave lønnsveksten, mens klart lavere KPI-vekst i år trekker realveksten opp. Realveksten i de tre utgiftskomponentene anslås til 2,3 prosent i 2017, noe som er litt høyere enn i 2016.

Stortingets budsjettvedtak for 2017 innebærer en reduksjon i den samlede beskatningen sammenliknet med 2016. Skattesatsen på alminnelig inntekt for selskaper og personer reduseres fra 25 til 24 prosent i 2017. Det gjøres noen justeringer i petroleumsskatt og kraftbeskatning slik at disse to næringene ikke berøres nevneverdig. For personer øker trinnskatten slik at det meste av provenytapet fra personer som følger av redusert skatt på alminnelig inntekt dekkes inn igjen. Andre personskatter reduseres noe, blant annet endres satsene i minstefradraget og formuesskatte-systemet noe slik at direkte personskatter samlet sett blir redusert. For næringslivet er det innført en skatt på finanssektoren tilsvarende 5 prosent av lønn. Videre er startavskrivningene på maskiner fjernet og på andre områder i næringsbeskatningen er det gjort mindre endringer.

NB 2017 anslår at SOBU som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge vil øke med 0,4 prosentpoeng fra 2016 til 2017. Som andel av SPU ved inngangen til 2017 utgjør dette 3,0 prosent. Siden statsbudsjettet for 2017 ble vedtatt av Stortinget, har regjeringen foreslått å endre handlingsregelen for finanspolitikken ved at man framover vil legge til grunn 3 prosent realavkastning av SPU. Det innebærer antakelig at den ekspansive finanspolitikken som har blitt ført i senere år ikke kan fortsette i den forstand at SOBU som andel av SPU har nådd den redefinerte «krittstreken». Med moderat tilførsel av nye midler til SPU og ingen store endringer i fondets verdi som følge av omvurderinger, kan SOBU som andel av trend BNP for fastlandsøkonomien ikke øke noe særlig. Dette markerer et brudd med utviklingen vi har hatt siden 2013.

I boks 2.1 har vi belyst effekten av en oljeprisøkning når vi samtidig antar at myndighetene fiksiterer finanspolitikken for å overholde den nye handlingsregelen.

For årene 2018 til 2020 foreligger ingen vedtatt finanspolitikk. Vi har lagt til grunn at konsumveksten i offentlig forvaltning blir om lag 2 prosent årlig i perioden. Det er noe variasjon rundt dette nivået for de enkelte årene, men det skyldes variasjoner i arbeidsdager som medfører at antall utførte timeverk per årsverk varierer. Når det gjelder bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning har vi lagt til grunn en moderat økning i investeringer i sivil infrastruktur. Kjøp av kampfly til forsvaret gir som nevnt en stor økning i investeringene i 2017, men vi antar ingen nye impulser på dette området i årene 2018 til 2020. Skattekompromisset basert på Scheel-utvalgets utredning innebærer at skattesatsen på alminnelig inntekt reduseres til 23 prosent i 2018. Vi regner med at det samtidig skjer en oppjustering av

Boks 2.1. Effekter av høyere oljepris

I prognosene har vi denne gang lagt til grunn en gjennomsnittlig oljepris på 56 dollar per fat i 2017 som stiger gradvis til 64 dollar per fat mot slutten av 2020. Det er stor usikkerhet knyttet til disse anslagene. I denne boksen analyseres derfor effekter av en klart høyere oljepris. I beregningen antas det at oljeprisen gradvis øker til 70 dollar per fat i slutten av 2017 og deretter holder seg reelt uendret til 2020. Ved utgangen av dette året er da prisen 74 dollar per fat som er 10 dollar høyere enn i prognosebanen. Forskjellen forutsettes å ha sammenheng med forhold på tilbudssiden i oljemarkedet.

Økt oljepris påvirker norsk økonomi gjennom en rekke kanaler. Mange av disse kanalene slik som for eksempel valutakurs, er inkorporert i vår modell av norsk økonomi (KVARTS). Noen sentrale forhold, hvorav petroleumsinvesteringene og finanspolitikk er særs viktige, er imidlertid bestemt utenfor modellen. Det samme gjelder effekter på internasjonal økonomi av endrede oljepriser. Vi må derfor gjøre noen forutsetninger knyttet til mekanismer som ikke er modellerte. Konkret antar vi at:

- Høyere oljepriser antas å øke veksten i petroleumsinvesteringene med ytterligere 4 prosentpoeng årlig i perioden 2018 til 2020 sammenliknet med referansebanen.
- Veksten i Norges eksportmarkeder samlet sett dempes som følge av høyere oljepriser med 0,1 prosentpoeng i hvert år fra og med 2017.
- Høyere oljepris øker prisveksten i utlandet. Vi legger til grunn at KPI-veksten ute blir 0,2 prosentpoeng høyere i 2017, 0,3 prosentpoeng høyere i 2018 og 0,1 prosentpoeng høyere både i 2019 og 2020 enn i vår prognosebane. Dette tilsvarer omtrent virkningene av oljeprisøkningen på norsk økonomi dersom valutakursen ikke påvirkes.
- Finanspolitikken justeres slik at man på marginen følger handlingsregelen slavisk. Fra 2018 har vi antatt at 3 prosent av endringer i SPU ved inngangen til året slår ut i tilsvarende endringer i offentlige bruttoinvesteringer.

Høyere oljepriser fører til at krona raskt styrker seg slik at den importveide kronekursen blir 2,5 prosent sterkere enn i referansebanen fra og med 2018. Dette svekker den kostnadmessige konkurranseevnen og bidrar sammen med lavere internasjonal vekst til å dempe eksporten. Fra 2019 er tradisjonell vareeksport 1,3 prosent lavere sammenliknet med prognosebanen. Deler av norsk eksport er knyttet til petroleumsvirksomhet i andre land, og høyere oljepris kan tenkes å øke etterspørselen fra disse markedene. Denne effekten er ikke innarbeidet i beregningene. Effektene på norsk eksport og industri kan dermed tenkes å bli mer positive enn det våre beregninger viser.

Økt etterspørsel fra petroleumssektoren spres raskt til store deler av norsk økonomi. Lavere importpriser fører til at brukerpriser på kapital og produktinnsats blir lavere. Det gir økte næringsinvesteringer. Investeringene øker også som følge av at aksjekursene på Oslo Børs øker, noe som gjør det lettere for norske bedriftene å finansiere investeringer gjennom aksjemarkedet. I 2019 og 2020 er næringsinvesteringene i fastlandsøkonomien om lag 2 prosent over nivået i prognosebanen. Høyere investeringer og økt realkapital muliggjør økt produksjon uten vesentlig økt bruk av sysselsetting.

En sterkere krone fører til lavere inflasjon. Det påvirker innenlands kostnadsvekst slik at veksten i KPI-JAE faller. Med om lag uendret aktivitetsnivå setter dermed Norges Bank ned styringsrenten med et kvart prosentpoeng i 2018 for å unngå at inflasjonen kommer for langt under målet. I 2019 og 2020

setter sentralbanken opp rentene igjen i referansebanen og disse økningene er også med i denne alternativbanen med høyere oljepris. En slik pengepolitisk respons medfører at boligprisene gradvis stiger i forhold til referansebanen og blir 1,5 prosent høyere i 2020. Hvis renten ikke hadde blitt satt ned, ville kronestyrkingen ha vært enda større enn beregningen viser, noe som ville ha virket kontraktiv på økonomien særlig ved at industrien ville ha redusert sin produksjon mer. Økningen i husholdningenes konsum skyldes høyere realformue og litt lavere rente.

Størrelsen på Statens Pensjonsfond Utlandet (SPU) i norske kroner påvirkes positivt av høyere oljeinntekter, men negativt av sterkere kronekurs. I våre beregninger er det den siste effekten som dominerer på kort sikt, mens inntektseffekten vil dominere på litt lengre sikt. Først fra 2021 er fondet tilbake til samme verdi som i referansebanen. Det finanspolitiske handlingsrommet blir dermed mindre i årene 2018 til 2020 enn i prognosebanen. Vi har derfor justert offentlige bruttoinvesteringer litt ned i 2018 til 2020 sammenliknet med prognosebanen for at det strukturelle budsjettunderskuddet holder seg nær 3-prosentbanen. Man kan hevde at en slik «finsikting» av finanspolitikken ikke er i tråd med handlingsregelen. Men når referansebanen er om lag på 3-prosentbanen i alle årene og fondet får et negativt skift, kan det være rimelig at også utgiftene tilpasses i en konjunkturoppgang som forsterkes av en ytterligere oljeprisvekst.

Samlet sett viser analysen at en høyere oljepris øker aktivitetsnivået i norsk økonomi. I 2018 da den finanspolitiske responsen er stor, er effektene på BNP Fastlands-Norge riktignok neglisjerbare, men deretter øker veksten. I 2020 er BNP i fastlandsøkonomien 0,4 prosent høyere enn i prognosebanen. Dette innebærer at den forsiktige konjunkturoppgangen i referansebanen forsterkes, men er fortsatt moderat. Merk at utviklingen for industrien er negativ fordi kronestyrkingen dominerer over effekten av økte petroleumsinvesteringer. Ser vi nærmere på undergrupper av industri, stimuleres verkstedindustrien, mens utekonkurrerende råvareindustri reduserer produksjonen.

Virkninger av høyere oljepris. Avvik fra prognosebanen i prosent der annet ikke framgår

	2017	2018	2019	2020
BNP Fastlands-Norge	0,0	0,0	0,2	0,4
- Industri	-0,4	-0,7	-0,6	-0,4
Næringsinvesteringer, fastlandet	0,2	0,8	1,7	2,0
Sysselsetting	0,0	-0,1	0,0	0,0
Lønn	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Ledighetsrate, pst.poeng	0,0	0,0	0,0	0,0
Konsum i husholdningene	0,1	0,4	0,7	0,8
Importveid kronekurs	-1,3	-2,5	-2,4	-2,5
Eksport tradisjonelle varer	-0,5	-0,9	-1,3	-1,3
Konsumprisindeksen	0,0	-0,1	-0,2	-0,4
Pengemarkedsrente, pst.poeng	0,0	-0,3	-0,3	-0,3
SPU ved inngangen til året, mrd. kr	0	-197	-135	-83

Forutsetninger

Oljepris, dollar per fat	11,8	21,6	19,1	16,9
Petroleumsinvesteringer	0,0	4,0	8,2	12,5
Investeringer offentlig forvaltning	0,0	-3,5	-2,3	-1,6
Eksportmarkedsindikator	-0,1	-0,2	-0,3	-0,4
Konsumprisindeks i utlandet	0,2	0,4	0,5	0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

skattesatser for forskuddspliktige slik at bare fastlands-bedriftene blir berørt av endringen. Provenytapet av dette kan anslås til nærmere 3 milliarder kroner i 2018. Vi har forutsatt at drivstoffavgiftene øker i 2018 med en provenyeffekt på 3 milliarder kroner og at det skjer en tilsvarende økning også i 2019 og 2020. Økningen i indirekte skatter bidrar med om lag 0,2 prosentpoeng til KPI-veksten hvert år.

Vi har lagt til grunn at realveksten i pensjonsstønader til husholdningene blir om lag 2 prosent årlig i perioden 2018 til 2020. Andre stønader vokser reelt sett noe mindre. Samlet realstønadsvekst antas å bli vel 2 prosent årlig. Vi har ikke lagt til grunn endringer i (de reelle) satsene for direkte skatter etter 2018. Den forutsatte økningen i miljøskattene gjør at anslagene våre fører til en liten økning i samlede skatter i 2019 og 2020. Sammen med en videreføring av vekstanslagene på utgiftssiden innebærer derfor anslagene samlet sett en om lag konjunkturnøytral finanspolitikk i 2018 og en svak innstramming av finanspolitikken i 2019 og 2020 i tråd med at konjunkturoppgangen da har vart en stund.

Statens pensjonsfond utland (SPU) var 7 510 milliarder kroner ved utgangen av 2016 og var om lag 150 milliarder høyere enn dette i begynnelsen av mars 2017.

Hvis OPEC overholder sine vedtatte produksjonskutt fra møtet 30. november, vil oljeprisen kunne stige litt fra dagens nivå ut 2017. Det vil øke innbetalingene til SPU noe i forhold til anslagene i NB 2017. Men høyere oljepris vil også kunne føre til en noe sterkere krone, noe som isolert sett vil redusere verdien av SPU. Våre anslag for finanspolitikken tilsier at SOBU holder seg nær 3 prosent av fondets verdi framover i tråd med den justerte handlingsregelen for finanspolitikken.

2.2. Pengepolitikk

Styringsrenta har nå vært på 0,5 prosent i ett år etter den siste nedsettelsen i mars 2016. Som årsgjennomsnitt var pengemarkedsrenta i underkant av 1,1 prosent i 2016, 0,2 prosentpoeng lavere enn året før. I desember 2016 var pengemarkedsrenta oppe i 1,2 prosent mens den i begynnelsen av mars i år var kommet ned i 1,0 prosent. Påslaget mellom styringsrenta og pengemarkedsrenta har dermed falt en del de siste månedene og er nå kommet ned i 0,5 prosentpoeng.

Etter tre års markert svekkelse styrket krona seg noe gjennom 2016 og inn i 2017. Prisen på en euro er ved inngangen til mars på 8,90 kroner, og målt med den importveide kronekursen er krona nå om lag 3 prosent sterkere enn årsgjennomsnittet for 2016.

Boks 2.2. Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

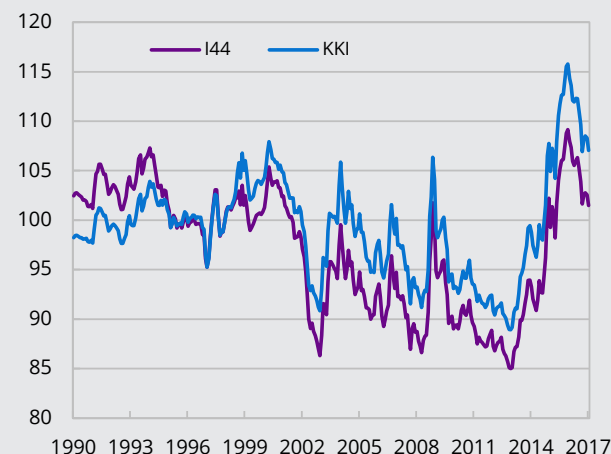
Om lag 60 prosent av Norges utenrikshandel i tradisjonelle varer (det vil si eksport og import av varer unntatt olje, gass, skip og plattformer) skjer med land som ikke er med i EUs pengeunion. Kronekursen målt mot euro gir følgelig begrenset informasjon om den norske kronens internasjonale verdi. Det er derfor viktig å supplere med alternative valutakursindikatorer som i større grad gjenspeiler bredden i vårt handelsmønster. Eksempler på slike er industriens effektive kronekurs, også kjent som konkurransekursindeksen (KKI), og importveid kronekurs (I44). Industriens effektive kronekurs er beregnet på grunnlag av kursen på norske kroner mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere, og er et geometrisk gjennomsnitt basert på OECDs løpende konkurransevekter. Vektene i den importveide kronekursen er beregnet med utgangspunkt i sammensetningen av importen av tradisjonelle varer fra Norges 44 viktigste handelspartnere. Begge indeksene er konstruert slik at høye verdier betyr en svak krone, og lave verdier en sterk krone.

I figuren viser begge indeksene at krona gjennomgående var betydelig svakere på 1990-tallet enn fra tidlig på 2000-tallet og fram til 2013. Tidlig i 2013 var krona rekordsterk, men svekket seg deretter markert, blant annet som følge av nedgangen i oljenæringen. Forløpet til de to indeksene er imidlertid ikke helt sammenfallende. For eksempel var krona i januar 2013 rundt 17 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 1990-tallet målt ved den importveide kronekursen, mens den ifølge industriens effektive kronekurs bare var 12 prosent sterkere. Dette gjenspeiler at de to indeksene er konstruert for litt ulike formål hvor vektene i konkurransekursindeksen skal gjenspeile norsk industris konkurranseflate både på eksport- og hjemmemarkedet og ikke bare være relevant for hjemmemarkedet og norske priser. Den

forskjellige utviklingen skyldes at krona styrket seg betydelig mer mot land Norge importerer mye fra enn mot land Norge eksporterer mye til. Kronas internasjonale kjøpekraft ble dermed styrket mer enn industriens internasjonale konkurranseevne isolert sett ble svekket av valutakursene. Denne utviklingen var særlig markert fra 1993 til 2004.

Fra januar 2013 til januar 2016 svekket krona seg med 28,4 prosent målt ved den importveide valutakursen og med 30,2 prosent målt ved industriens effektive kronekurs. Det innebærer at kronas internasjonale kjøpekraft ble redusert noe mindre enn industriens internasjonale konkurranseevne ble bedret. Siden har krona styrket seg med om lag 7 prosent fram til februar 2017 målt ved begge valutakurvene.

Importveid kronekurs (I44) og industriens effektive kronekurs (KKI). 1995 = 100

Som årsgjennomsnitt svekket krona seg med 1,8 prosent i 2016, målt med den importveide kronekursen. I 2016 var krona som årsgjennomsnitt på det svakeste som er registrert med denne indeksen som går tilbake til 1971. Også målt mot euro var krona på sitt svakeste i 2016 med en gjennomsnittskurs på 9,29, etter at kursen var oppe i 9,70 ved inngangen til året. Dollarkursen var 8,40 som årsgjennomsnitt i 2016, og vi må tilbake til 2001 for å finne en så sterk dollar målt i norske kroner.

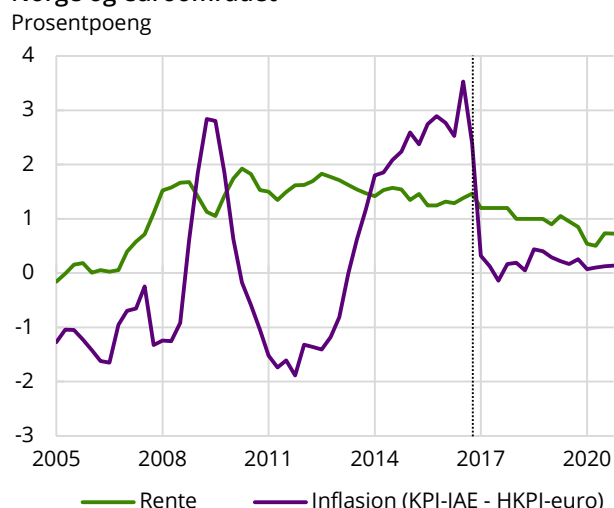
Rentene husholdninger står overfor fortsatte å falle gjennom 2016. Mens gjennomsnittlig rammelånsrente med pant i bolig fra banker og kredittforetak var 2,7 prosent ved slutten av 2015, var denne renta kommet ned i 2,5 prosent ved utgangen av 2016. Rentene for bankinnskudd falt gjennom 2016 fra 0,9 prosent til 0,8 prosent. Rentefallet skjedde i hovedsak i første halvår i 2016.

Vi tror styringsrenta vil bli holdt på dagens rekordlave nivå i år og neste år. Veksten i BNP for Fastlands-Norge var på 0,3 prosent i 4. kvartal i 2016, mens årsveksten fra 2015 til 2016 var på lave 0,8 prosent. Dette er langt under trendveksten i BNP Fastlands-Norge som vi har beregnet til om lag 2 prosent. Arbeidsledigheten målt med AKU falt i andre halvår 2016, men det skyldes at mange har trukket seg ut av arbeidsmarkedet. Prisveksten, målt med KPI-JAE, har også falt gjennom siste halvår. Det taler for at Norges Bank holder renta lav framover. Den høye veksten i boligpriser fram til nå og økt rente i euroområdet framover taler derimot for en økning i renta. Vi legger til grunn at styringsrenta settes noe opp i 2019 og 2020. Pengemarkedsrenta kan da komme opp i 1,5 prosent ved utgangen av 2020. Rammelånsrenta følger da pengemarkedsrenta og går fra 2,6 prosent i år og neste år opp til rundt 3,0 prosent ved utgangen av 2020.

Beregnet rente på tiårige norske statsobligasjoner var som årsgjennomsnitt 1,3 prosent i 2016 etter å ha vært nede i 1,0 prosent i juli i fjor. Ved utgangen av 2016 var tiårig statsobligasjonsrente kommet opp i 1,7 prosent, og den er i begynnelsen av mars 2017 på 1,8 prosent. Beregnet rente på femårig statsobligasjonsrente er på samme tid 1,1 prosent, om lag 0,3 prosentpoeng over årsgjennomsnittet for 2016. Utviklingen i statsobligasjonsrentene kan tyde på forventninger om økt rente framover.

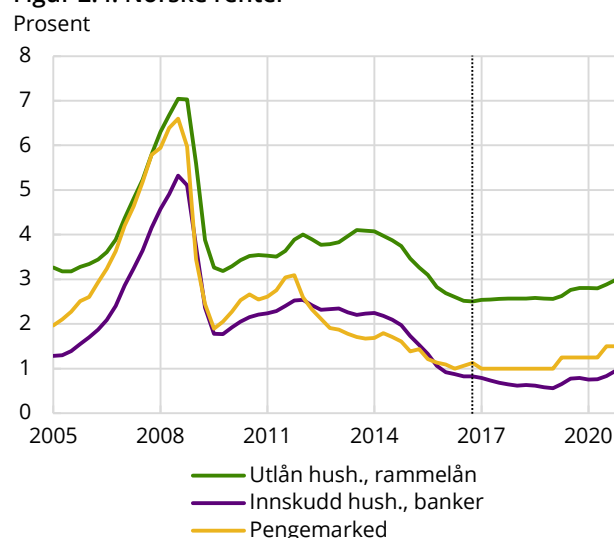
Vi anslår at kronekursen vil holde seg noenlunde uendret ut prognoseperioden. Økt oljepris, og redusert inflasjonsforskjell mellom Norge og EU taler for en fortsatt styrking av krona. Redusert renteforskjell ved at pengemarkedsrentene ute øker litt mer enn hjemme trekker i motsatt retning.

Figur 2.3. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet

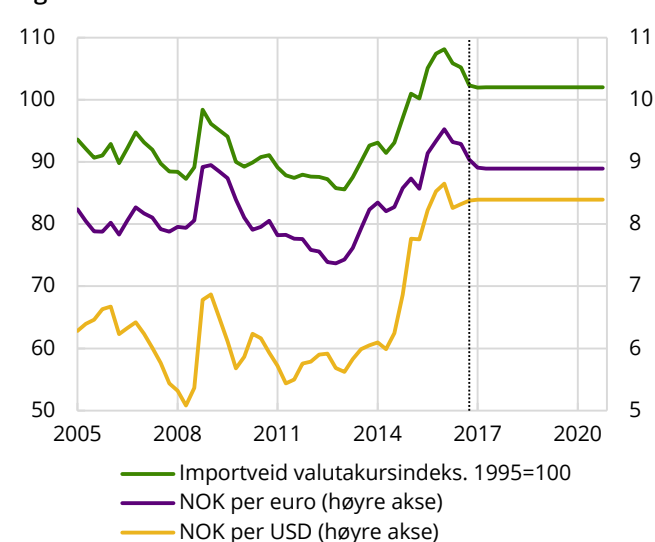
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Norske renter

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Valutakurser

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

2.3. Inntekt, konsum og sparing i husholdningene

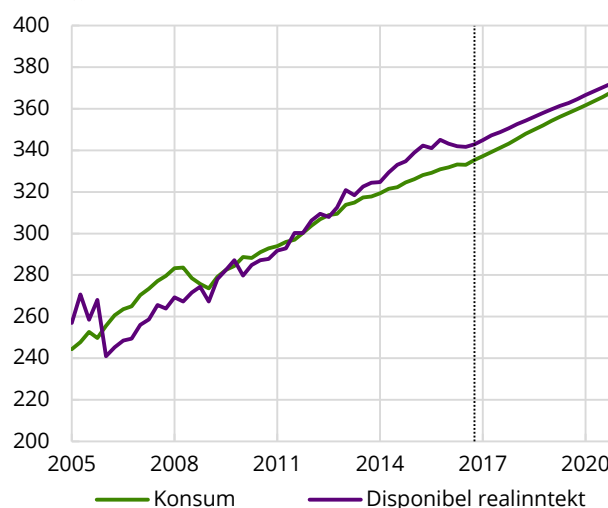
Disponible realinntekter i husholdninger og ideelle organisasjoner falt med 1,6 prosent i 2016 etter en økning på hele 5,3 prosent året før. Nedgangen henger sammen med en sterk oppgang i utbetalinger av aksjeutbytte i 2015 som trolig var basert på forventninger om økt beskatning av slike inntekter fra og med i fjor. En tilsvarende utvikling fant sted i årene 2005 og 2006 da disponibel realinntekt økte og falt med rundt 8,5 og 6,5 prosent som følge av skattemotiverte utbetalinger av aksjeutbytte. Dersom vi holder utbetalinger av aksjeutbytte utenfor, økte disponibel realinntekt likevel bare med 0,9 prosent i 2016, om lag 1,5 prosentpoeng mindre enn året før.

Lønnsinntektene er den største inntektskilden for husholdningene og har i mange år vært en viktig bidragsyter til veksten i disponibel realinntekt. Som følge av markert reallønnsfall og nullvekst i sysselsettingen, bidro imidlertid lønnsinntektene til å trekke ned veksten i disponibel realinntekt eksklusive aksjeutbytter med nær 1,5 prosentpoeng i fjor. Offentlige stønader, som også har gitt betydelige vekstbidrag i de senere årene, bidro svært beskjedent til inntektsveksten i fjor ettersom sykepengene og forsørgerstønader falt og pensjoner, som lønnsjusteres, økte lite reelt sett. Netto renteinntekter ga heller ikke noe vekstbidrag til inntektsutviklingen av betydning. Lavere skatt på inntekt og formue bidro derimot til å trekke realinntektene opp.

Etter finanskrisen i 2008 har konsumutviklingen vært nokså svak og gjennomgående svakere enn inntektsveksten. Slik var det ikke i 2016 da konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner, til tross for inntektsfall, økte med 1,6 prosent. Konsumet av matvarer og drikkevarer og elektrisitet gikk opp på årsbasis i fjor, mens konsumet av blant annet møbler og hvitevarer gikk ned. Varekonsumet samlet sett sto dermed på stedet hvil. Etter å ha falt gjennom sommerhalvåret i fjor på nokså bred basis ifølge sesongjusterte tall, økte imidlertid varekonsumet med 0,6 prosent i 4. kvartal. Bilkjøpene sto for over halvparten av denne oppgangen. I januar økte varekonsumindeksen sesongjustert med 0,4 prosent etter et fall på nær 2 prosent i desember. Det var særlig bilkjøpene som fortsatte å trekke opp varekonsumet. Tjenestekonsumet økte på sin side bredt basert med hele 3,3 prosent i 2016, med særlig store vekstbidrag fra hotell- og restauranttjenester og passasjertransport. Nordmenns konsum i utlandet økte med 3,6 prosent i fjor, litt høyere enn året før. På årsbasis har krona svekket seg de siste årene sammenlignet med den nære fortiden da en sterk krone, som gjorde det relativt billig å handle i andre land, ga tosifrede vekstrater i nordmenns konsum i utlandet.

Husholdningenes sparing – i form av finansinvesteringer og boliginvesteringer – regnet som andel av disponibel inntekt, økte fra et nivå på vel 3,5 prosent i 2008

Figur 2.6. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd. 2014-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

til et nivå på vel 8 prosent i 2014. På grunn av de høye utbetalingene av aksjeutbytte økte spareraten videre til et nivå på rundt 10,5 prosent i 2015. Spareraten eksklusive aksjeutbytter økte med om lag 4 prosentpoeng fra 2008 til et nivå på rundt 5 prosent i 2015. Vi har tidligere pekt på at deler av den økte sparingen etter finanskrisen antagelig kan tilskrives forsiktighetsmotivert sparing. Det vil si at husholdningene reduserer konsumet når framtida oppleves som usikker. Økningen i spareraten de senere årene kan også i noen grad tilskrives aldringen av befolkningen og pensjonsreformen som ble innført 1. januar 2011. Ifølge kvartalsvis inntekts- og kapitalregnskap falt den sesongjusterte spareraten både med og uten aksjeutbytter i 4. kvartal 2015 og gjennom 2016 til et årsgjennomsnitt i fjor på henholdsvis rundt 7 og vel 3,5 prosent. I perioder med inntektsfall, som i fjor, vil trolig husholdningene glatte konsumet noe slik at spareraten faller.

På litt lengre sikt bestemmes konsumutviklingen i stor grad av forløpet i husholdningenes inntekter, formue og renter. Vi ser for oss at reallønnsveksten blir vesentlig bedre framover og at sysselsettingen tar seg opp med bedrete konjunkturer. Offentlige stønader vil også kunne gi klare vekstbidrag til disponibel realinntekt gjennom prognoseperioden. Netto renteinntekter vil derimot, som i fjor, ikke gi noe vekstbidrag av betydning ettersom rentene som husholdningene står overfor endres lite de nærmeste årene.

Alt i alt venter vi en vekst i disponibel realinntekt eksklusive aksjeutbytter på rundt 1,5 prosent i år, og noe høyere i årene 2018 til 2020. Den økte realinntektsveksten vil sammen med økte realboligpriser i år trekke konsumveksten opp, mens fall i realboligprisene i de tre påfølgende årene vil dempe konsumveksten. Samlet sett venter vi en konsumvekst på vel 2 prosent i år, vel 2,5 prosent neste år og litt lavere i 2019 og 2020. Denne konsumutviklingen er langt svakere enn i konjunkturoppgangen før finanskrisen i 2008 da konsumet i fire år vokste med rundt 5 prosent årlig.

Med den inntekts- og konsumutviklingen som her legges til grunn ser vi for oss at den totale spareraten vil fortsette å falle, om enn i mindre tempo enn i fjor, til ned mot 6 prosent i slutten av prognoseperioden.

2.4. Boligpriser og boliginvesteringer

Som årsgjennomsnitt var boligprisene 7,1 prosent høyere i 2016 enn i 2015 ifølge SSBs boligprisindeks. Sesongjusterte tall viser dessuten en klar tendens til økende boligprisvekst gjennom fjoråret. Mens prisveksten i 1. kvartal 2016 var 1,7 prosent, regnet fra kvartalet før, var den 3,2 prosent i 3. kvartal og 2,7 prosent i 4. kvartal. Den månedlige boligprisstatistikken fra Eiendom Norge viser et liknende forløp gjennom 2016 og en enda sterkere prisvekst. For de to første månedene i 2017 viser denne statistikken en sesongjustert boligprisvekst, regnet fra måneden før, på 0,6 prosent i både januar og februar. Bak tallene for landet som helhet skjuler det seg fortsatt store regionale forskjeller i boligprisutviklingen.

Boligprisene og husholdningenes gjeld påvirker hverandre gjensidig. Etter nok et rentekutt i mars 2016 har husholdningene stått overfor negative realrenter i 2016. Det stimulerer låneopptaket. Husholdningenes bruttogjeld vokser nominelt, og gjeldsveksten regnet fra samme kvartal et år før har ligget rundt 6,5 prosent gjennom 2016 med en svak stigning i veksttakten i andre halvår. Innstrammingen av boliglånsforskriften fra 1. januar 2017 vil gjøre det litt vanskeligere å få boliglån.

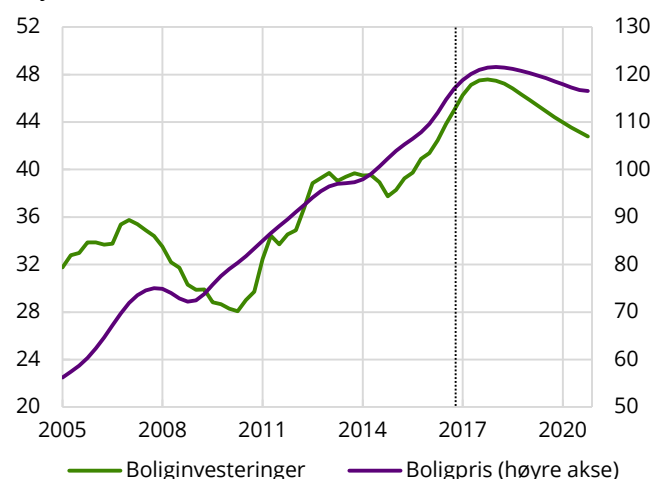
På kort sikt påvirkes boligprisene av endringer i husholdningenes forventninger til utviklingen i både egen og landets økonomi. Forventningsindikatoren fra TNS Gallup og Finans Norge gir oss et mål på disse forventningene. Den ujusterte indeksen viste en stor økning fra et lavt nivå fra 2. kvartal til 3. kvartal 2016, men indeksen har siden holdt seg nær uendret. I 1. kvartal 2017 var det om lag like mange optimister som pessimister blant respondentene. Vi har lagt til grunn at husholdningene vil vurdere de økonomiske utsiktene på samme vis utover i 2017 og at forventningsindikatoren først i 2018 vil begynne å stige litt, i takt med at oppfatningen av en bedret konjunktursituasjon begynner å feste seg.

Vi har antatt at myndighetenes tilstrammingstiltak for lån til boligformål vil redusere gjeldsveksten litt til tross for lave realrenter. Veksten er anslått til om lag 6 prosent i 2017 og ut prognoseperioden. Husholdningenes disponible realinntekter vil vise lav vekst også i 2017, og vi venter at dette – sammen med et økt boligtilbud

Figur 2.7. Boligmarkedet

Sesongjustert. Venstre akse mrd. 2014-kr., kvartal.

Høyre akse indeks 2014=100.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

– vil gi en klar demping av veksten i boligprisene utover i inneværende år når vi justerer for normale sesongvariasjoner. Siden boligprisene har steget kraftig gjennom 2016 og tidlig i 2017 vil likevel boligprisveksten på årsbasis bli nær 6,5 prosent i 2017.

Den sterke økningen i boligbyggingen i 2016 og 2017 vil, sammen med en noe strammere kredittgivning, føre til nær uendrede nominelle boligpriser i 2018. Deretter vil boligprisene falle med 1,5 prosent i 2019 og om lag 2 prosent i 2020 til tross for at husholdningene får litt høyere disponible realinntekter og møter vedvarende lave realrenter rundt null.

Boliginvesteringene har ifølge KNR steget med hele 9,9 prosent i 2016. Et lite fall i boliginvesteringene i 2014 ble avløst av kraftig vekst gjennom 2015 og 2016. SSBs byggearealstatistikk viser en klar økning i igangsettingstillatelser for boligareal gjennom 2016. Månedstallene for igangsetting i januar bærer bud om en fortsatt oppgang i boliginvesteringene. Tall fra Boligprodusentenes forbund understøtter denne utviklingen. Vi anslår at volumveksten i 2017 blir på over 9 prosent. I takt med fallende realboligpriser anslår vi imidlertid at boliginvesteringene vil flate ut og falle med nær 1 prosent i 2018, for deretter å reduseres med om lag 4 prosent i både 2019 og 2020. Nivået på boliginvesteringene ventes etter dette å bli over 8 prosent lavere i 2020 enn i toppåret 2017, men de vil likevel da være om lag like store som i 2016. Dette betyr at veksten i boligkapitalen vil holde seg høy i hele prognoseperioden.

Tabell 2.4. Disponible realinntekter i husholdninger og ideelle organisasjoner. Prosentvis vekst fra året før

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Totalt	-6,4	6,2	3,5	3,2	2,3	4,2	4,5	3,8	2,8	5,3	-1,6	2,0	2,1	1,9	2,0
Ekskl. aksjeutbytte	4,5	5,0	2,8	3,4	1,9	4,2	4,4	3,7	2,3	2,6	0,9	1,5	1,7	1,7	1,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.5. Petroleumsinvesteringer

Fra toppen i 3. kvartal 2013 til 4. kvartal 2016 har oljeinvesteringene falt med om lag en tredel. Reduksjonen begynte blant annet på grunn av relativt svak lønnsomhet, men ble kraftig forsterket av fallet i oljepris mot slutten av 2014. Utviklingen gjennom 2016 og anslagene fra rettighetshaverne på norsk sokkel for 2017 indikerer nå at investeringsbunnen er i sikte.

For året 2016 som helhet falt investeringene med 14,7 prosent og gjennom året har det vært en avmatning i investeringsfallet. Investeringene i 4. kvartal 2016 var bare 7 prosent lavere sammenliknet med samme kvartal året før og investeringene i andre halvår 2016 var bare drøye ett prosent lavere enn i første halvår. Gjennom året har investeringer i oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler bidratt til å trekke investeringene opp, mens investeringer i oljeboring, oljeleting og rørledninger har vist en nedgang.

Rettighetshaverne på norsk sokkel venter at de nominelle investeringene i 2017 blir i underkant av 10 prosent lavere sammenliknet med nivået i 2016. Nedgangen kommer innenfor alle investeringsområder bortsett fra rørtransport, der det indikeres en oppgang. Det er kategorien felt i drift som bidrar mest til nedgangen, men det er også betydelig reduksjon innenfor nedstengning, feltutbygging og landvirksomhet.

Utbyggingskostnadene for et felt på norsk sokkel har ifølge Oljedirektoratet falt med over 40 prosent siden høsten 2014. De største innsparingene skyldes effektivisering gjennom endrede utbyggingsløsninger og at selskaper planlegger brønner som er raskere å bore. Men også lavere kostnader ved å investere i rørledninger og kabler samt lavere leiepris på borerigger har bidratt til kostnadsreduksjonene.

Kombinasjonen av lavere kostnader og en svakt stigende oljepris vil ventelig øke investeringsviljen i

årene framover. Vi venter at bunnen nås ved årsskiftet 2017/2018. Omslaget vi ser for oss er moderat og vi venter at investeringsnivået i 2020 vil være om lag 30 prosent lavere enn toppen i 2013.

Produksjonen av olje økte noe i 2016, mens produksjonen av gass var om lag uendret. Framover venter vi en relativt stabil olje- og gassproduksjon. I tråd med at enkelte store prosjekter ferdigstilles ventes oljeproduksjonen å stige noe mot slutten av prognoseperioden.

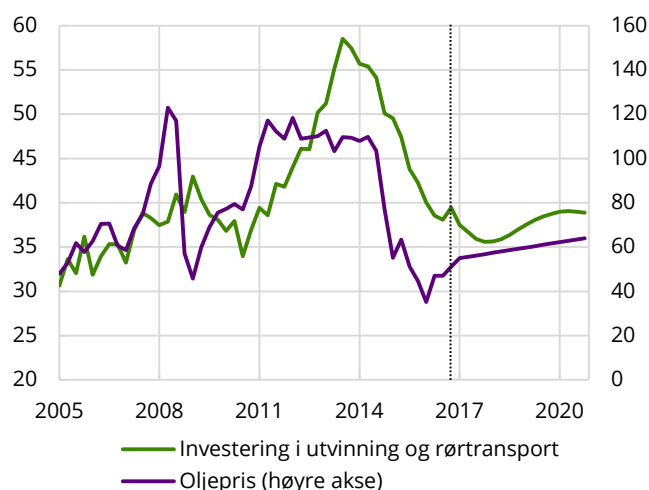
2.6. Næringsinvesteringer

Næringsinvesteringene i Fastlands-Norge har i flere år vært på et lavere nivå enn før finanskrisen. Gjennom 2015 gikk de dessuten litt ned. Gjennom 2016 har det imidlertid vært en positiv tendens. Investeringene i 4. kvartal 2016 var 6,5 prosent høyere enn nivået i 4. kvartal 2015. Mye av denne økningen skyldes den markerte investeringsveksten i kraftforsyning, men også tjeneste- og industriinvesteringene økte gjennom året.

Fra 3. til 4. kvartal vokste næringsinvesteringene med 2,6 prosent. Veksten var høyest i annen vareproduksjon, og da spesielt på grunn av investeringsvekst i kraftforsyning, men også innen tjenester var det en positiv vekst. I industrien var det vekst gjennom første halvår i 2016, men i andre halvår falt investeringene noe. Reduksjonen kom i hovedsak innen oljeraffineri, kjemisk og farmasøytisk industri samt næringsmiddelindustrien.

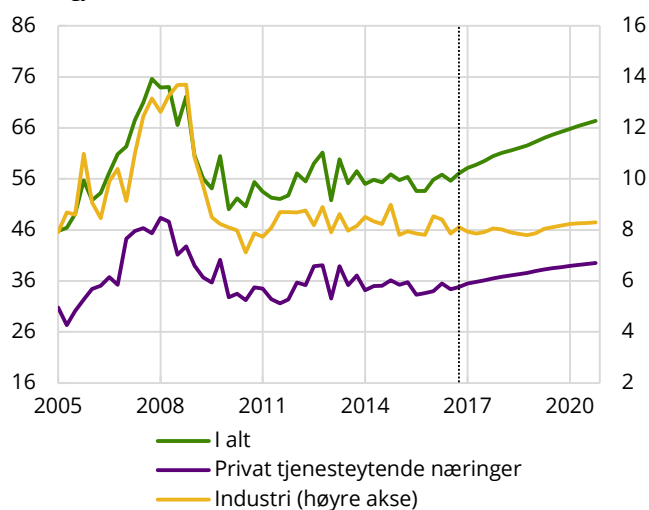
SSBs siste kartlegging av industribedriftenes anslag på framtidige investeringer (KIS) indikerer et moderat fall på om lag 5 prosent i 2017. Nedgangen skyldes hovedsakelig at det var et høyt investeringsnivå i næringsgruppen oljeraffineri, kjemisk og farmasøytisk industri i 2016. Enkelte store prosjekter i denne næringsgruppen er enten ferdigstilt eller går inn i en avsluttende fase i 2017.

Figur 2.8. Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD.
Sesongjustert, mrd. 2014-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

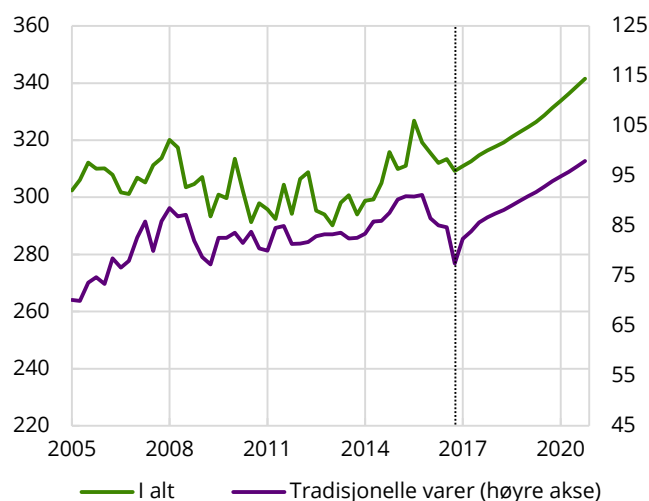
Figur 2.9. Investeringer i fastlandsnæringer.
Sesongjustert, mrd. 2014-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.10. Eksport

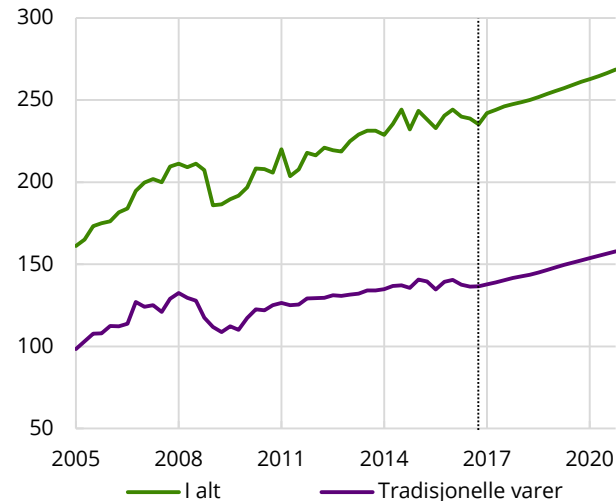
Sesongjustert, mrd. 2014-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.11. Import

Sesongjustert, mrd. 2014-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Bedriftenes anslag for investeringer i kraftforsyning indikerer at veksten vil tilta i styrke og bli om lag 20 prosent i 2017. Det er ventet høyere investeringer i produksjon av elektrisitet, samt videre vekst i overføring og distribusjon av elektrisitet. Veksten innenfor produksjon av elektrisitet skyldes i hovedsak utbygging av flere nye vindparker samt oppgradering av gamle kraftstasjoner. Satsingen på vindparkprosjekter må ses i sammenheng med elsertifikater, støtteordningen for å øke kraftproduksjonen fra fornybare energikilder, samt de nye reglene om hurtigere avskrivninger av driftsmidler i vindkraftverk som ble godkjent av ESA i juli.

Norges Banks Regionale Nettverk kartlegger den økonomiske utviklingen i Norge – og forventede investeringer – gjennom innsamling av informasjon fra virksomheter over hele landet. Rapporten publisert i mars indikerer om lag uendrede investeringer innen varehandel og noe reduserte investeringer i annen tjenesteyting de neste 12 månedene.

Framover venter vi at veksten i fastlandsnæringenes samlede investeringer vil ta seg opp og ligge rundt 4 prosent ut prognoseperioden. Oppgangen må ses i sammenheng med en lav rente og lettelse i bedriftsbeskatningen. Sammenlignet med tidligere oppgangskonjunkturer er dette en meget lav vekst og skyldes lav etterspørsel som igjen er en følge av at den innværende internasjonale oppgangskonjunkturer er særdeles moderat. Med denne utviklingen vil investeringsnivået være om lag 6 prosent lavere i 2020 sammenliknet med investeringstoppen i 2008.

2.7. Utenriksøkonomi

Norsk eksport hadde et svakt år i 2016. Volumet av tradisjonell vareeksport falt gjennom hele året, og i 4. kvartal var nedgangen samlet sett på godt over 8 prosent, ifølge sesongjusterte anslag fra KNR. Et kraftig fall i eksporten av raffinerte oljeprodukter bidro mest til nedgangen i 4. kvartal. Også for hele året 2016 ble eksporten av tradisjonelle varer over 8 prosent lavere

enn i 2015. Eksporten av raffinerte oljeprodukter ble redusert med en fjerdedel. Her sto autodiesel for den klart største nedgangen. Store varegrupper som produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske, oppdrettsfisk, kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter, samt metaller fikk redusert eksport i 4. kvartal og for året samlet sett. Den klart største gruppen av tradisjonelle eksportvarer, verkstedprodukter, ble redusert med en femtedel. Svak internasjonal etterspørsel, spesielt fra olje- og gassvirksomheter i mange land, ligger bak nedgangen. Eksporttallene er svakere enn det produksjonsutviklingen tilsier, og tallene bør derfor anses som usikre og tolkes med forsiktighet.

Over de tre siste årene har samlet eksport av olje og gass økt med nær 10 prosent i volum. I 2016 har olje- og gasseksporten ligget på et høyere og mer stabilt nivå enn i årene før. Mens oljeeksporten økte mye andre halvår av 2016, gikk gasseksporten litt ned.

Eksporten av tjenester falt gjennom 2016. Nedgangen var bredt basert. Etter et kraftig fall i 1. kvartal økte eksporten av diverse tjenester til oljevirksomhet gjennom resten av fjoråret. Utlendingers reisetrafikk i Norge økte markant i sommerhalvåret. Kronestyrkingen i siste halvår i fjor kan ha bidratt til å stoppe veksten.

Etter at prisindeksen for samlet tradisjonell vareeksport flatet ut og falt litt gjennom 2015, steg den hvert kvartal i 2016. Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske, oppdrettsfisk, nærings- og nytelsesmidler, samt raffinerte oljeprodukter opplevde prisstigning gjennom fjoråret. Prisene på så vel oppdretts- som villfisk samt fiskeprodukter har steget spesielt mye de siste to årene, med 10 til 40 prosent i året. Eksportprisene gikk ned gjennom 2016 for kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter og for verkstedprodukter. Den store prisnedgangen for råolje og naturgass gjennom 2014 og 2015 stoppet opp i 2016, og snudde til en markert oppgang. Men på grunn av fallet gjennom 2015 ble gjennomsnittsprisen i 2016 vel 20 prosent lavere enn i

Boks 2.3. Importandeler

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer – det vil si konsum, investeringer og eksport – og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. En del av sluttleveringene kommer direkte fra import. Resten leveres fra norske produsenter, som i ulik grad benytter seg av importert produktinnsats.

I denne boksen beregner vi importandeler for norsk økonomi ved å studere hvordan importen påvirkes av de ulike sluttleveringskomponentene. Vi gjør dette i en statisk kryssløpsmodell. Analysen tar hensyn til importert produktinnsats, også gjennom underleverandører, i tillegg til direkte import av sluttleveringer. Det statiske kryssløpet tar imidlertid ikke hensyn til forhold som endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntektsopptjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og endringer i renter og valutakurs. Importandelene gjengitt i tabellen er beregnet for 2014, som er det siste året med endelige nasjonalregnskapstall. For sammenligning viser vi også importandeler for 2012 og 2013 fra tidligere beregninger.

Av hovedgruppene av sluttleveringskategorier har investeringer den klart høyeste importandelen. Konsum har en andel om lag som gjennomsnittet for samlede sluttleveringer, mens eksport har den laveste importandelen. Generelt er det relativt små endringer i importandelene over tid.

Vi deler opp totale nyinvesteringer etter både art og næring. Importandelen for investeringer i bygg og anlegg er relativt beskeden, mens den er høy for skip og maskiner. Øvrige investeringsarter har også et betydelig innslag av import. Av næringene har utenriks sjøfart den høyeste importandelen, selv om den falt noe i 2014. Importandelen for petroleumsvirksomheten steg noe i både 2013 og i 2014, og ligger klart over gjennomsnittet for andre investeringer.

Konsum står for om lag halyparten av de totale sluttleveringene, og den totale importandelen ligger noe lavere enn for norsk økonomi for øvrig. Det er imidlertid stor variasjon for de ulike undergruppene av konsumet. Nordmenns konsum i utlandet er i sin helhet regnet som import. Undergruppen diverse varer – som består av varer som klær og skotøy, møbler og elektronikk – har den høyeste importandelen innenfor innenlandsk konsum, mens også egne transportmidler har et betydelig innslag av import siden det produseres svært få biler i Norge. Bakgrunnen for at den sistnevnte importandelen ikke er enda høyere er at avanse og avgifter utgjorde om lag to tredjedeler av utgiftene ved bilkjøpene i 2014. Energivarer produseres i hovedsak i Norge, men til tross for høy oljeproduksjon importeres det betydelig med bensin og diesel. I perioder med lav kraftproduksjon importeres det dessuten kraft fra våre naboland. I sum bidrar dette til at snau 16 prosent av energivarene i husholdningenes konsum er importert. Offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, framstår som den komponenten med klart lavest importandel.

Også for eksport er det betydelig variasjoner mellom de ulike undergruppene. Eksporten av utenriks frakttjenester og tradisjonelle varer har et høyt importinnhold, noe som skyldes at mye av produktinnsatsen kjøpes utenfor Norge. Eksport av olje og gass skiller seg ut med en liten andel import. Dette følger av at en stor andel av produksjonsverdien i 2014 besto av petroleumsrente. Denne var betydelig i 2014, ettersom oljeprisen fremdeles var høy for året under ett.

Importandeler

	Andel 2014	Importandel		
		2012	2013	2014
Samlede sluttleveringer ^{1, 2}	1,0	23,0	23,4	24,0
Konsum	0,505	22,1	22,4	22,8
Konsum i husholdn. og ideelle org. ³	0,326	29,2	29,4	30,2
Nærings- og nytelsesmidler	0,049	29,0	29,9	31,2
Energivarer mm.	0,020	15,9	16,4	15,5
Egne transportmidler	0,015	36,4	36,8	39,0
Div. varer	0,061	46,4	47,8	49,1
Bolig	0,054	6,7	6,2	6,1
Andre tjenester	0,111	18,6	17,8	17,7
Nordmenns konsum i utlandet	0,025	100,0	100,0	100,0
Offentlig konsum	0,177	8,7	9,2	9,2
Nyinvesteringer	0,178	35,0	35,2	34,8
Etter art:				
Bygninger og anlegg	0,074	21,3	20,7	20,4
Skip	0,003	67,2	67,9	54,5
Øvrige arter	0,102	43,1	44,2	44,7
Etter næring:				
Fastlands-Norge	0,122	32,1	32,2	30,5
Off. forvaltning	0,032	27,6	28,0	26,9
Industri	0,009	42,3	44,7	42,4
Andre vareproduserende næringer	0,011	38,8	41,9	39,3
Boliger	0,032	21,3	20,7	20,4
Andre tjenesteytende næringer	0,037	40,0	40,5	37,4
Utvinning og rørtransport	0,056	39,2	40,3	43,2
Utenriks sjøfart	0,001	66,0	63,8	52,3
Eksport	0,301	17,7	18,3	19,5
Trad. varer	0,099	32,7	32,2	31,4
Olje og gass	0,139	3,2	3,4	3,9
Andre varer	0,002	28,5	30,9	30,7
Utenriks sjøfart mm.	0,021	53,6	55,1	55,5
Andre tjenester	0,041	25,1	23,9	25,3

¹ Kolonne 1 summeres ikke til 1 fordi lagerendringer er utelatt

² Andel av sluttleveransenes verdi

³ Husholdningenes konsum er regnet inklusiv korreksjonspostene nordmenns konsum i utlandet. Salg av brukt realkapital er tatt bort fra eksporten
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2015. Prisindeksen for samlet tjenesteeksport steg litt i 4. kvartal etter et fall i de to kvartalene før.

Vi venter at eksporten av både tradisjonelle varer og tjenester snur til en klar oppgang i 2017. Eksportbedriftenes kostnadsmessige konkurranseevne er blitt styrket av kronesvekkelsen de siste årene, og virkningen av dette er trolig ikke blitt uttømt. Eksport relatert til oljevirkosomhet internasjonalt ventes å øke i takt med en anslått økning i oljeprisen framover. Sammen med høyere vekst i norske eksportmarkeder generelt vil dette løfte eksporten av tradisjonelle varer og tjenester hvert år i prognoseperioden. Produksjonen begrenser eksporten av olje og gass, som vil holde seg ganske stabil de første årene inntil gigantfeltet Johan Sverdrup begynner å produsere mot slutten av 2019.

Lavere vekst og til dels fall i innenlandsk etterspørsel etter varer og tjenester til konsum og investeringer har bidratt til redusert import gjennom 2016. En svak krone kan ha bidratt til å vri etterspørselen vekk fra import og over mot innenlandsk produksjon. Importen av tradisjonelle varer var tilnærmet uendret fra 3. til 4. kvartal. Den var også tilnærmet uendret som årsgjennomsnitt fra 2015 til 2016. Importen av enkelte varegrupper falt på årsbasis. Verkstedprodukter, som er den klart største importvaregruppen, samt nærings- og nytelsesmidler viste nedgang hvert kvartal i 2016. Importen av tjenester økte litt fra 2015 til 2016 på årsbasis, men falt likevel gjennom fjoråret. Økt vekst i innenlandsk etterspørsel og en sterkere krone ventes å stimulere importen i perioden 2017-2020.

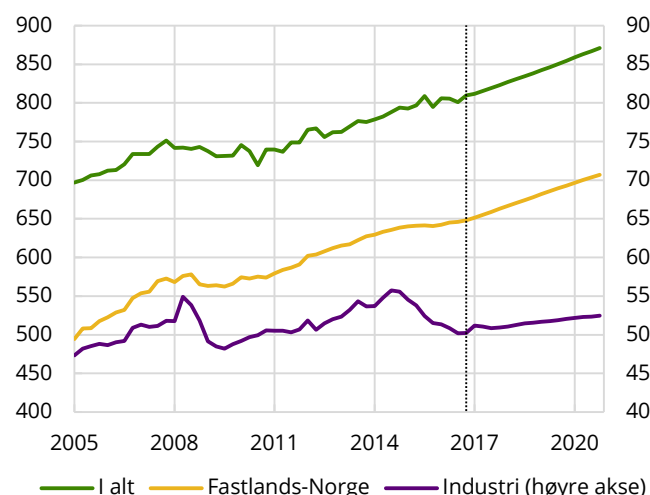
Overskuddet på handelen med utlandet ble sterkt redusert i 2015 og 2016. Det store oljeprisfallet har bidratt mest. En generelt svakere prisutvikling for eksporterte varer og tjenester enn for importerte varer og tjenester har også bidratt negativt, og det har resultert i et stort bytteforholdstap. En stigende oljepris og et bedret bytteforhold i utenrikshandelen ventes å øke handelsoverskuddet betydelig i 2017. Rente- og stønadsbalansen overfor utlandet har de seneste årene blitt kraftig styrket av lav vekst i norsk økonomi og dermed også i utbetalinger til utlandet, samt en svak kronekurs som har gitt høyere innbetalinger i norske kroner fra Norges store formue i utlandet. I 2016 var overskuddet på rente- og stønadsbalansen tre ganger større enn overskuddet på handelsbalansen. Fra neste år venter vi en betydelig mer moderat utvikling. Driftsbalansen overfor utlandet regnet som andel av BNP anslås dermed å stige fra om lag 5 prosent i 2016 til over 8 prosent i 2020.

2.8. Aktivitetsutviklingen

BNP Fastlands-Norge økte med 0,8 prosent i 2016 som årgjennomsnitt, etter en vekst på 1,1 prosent i 2015. Sesongjusterte kvartalstall viser imidlertid at det var nær nullvekst gjennom 2015 og en klar, men beskjeden vekst gjennom 2016. Fra 3. til 4. kvartal økte BNP Fastlands-Norge med 0,3 prosent, på linje med den gjennomsnittlige kvartalsveksten for året under ett.

Figur 2.12. Bruttonasjonalprodukt

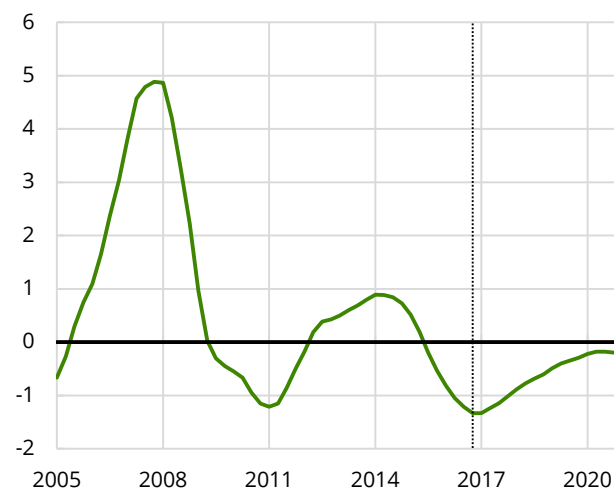
Sesongjustert, mrd. 2014-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.13. BNP Fastlands-Norge

Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Den tilsvarende snittveksten gjennom 2015 var på snaue 0,1 prosent. Selv om veksten altså tok seg noe opp i fjor, var den fortsatt godt under det vi anslår som trendvekst for norsk økonomi, på om lag 2 prosent på årsbasis. Nedgangskonjunktoren fortsatte dermed gjennom hele fjoråret.

Mye av nedgangen kan knyttes til fallet i etterspørselen fra petroleumsvirkosomheten, noe som særlig har rammet industrien, se også Boks 2.4. Som årgjennomsnitt falt det samlede bruttoproduktet for industrien med hele 5,6 prosent i 2016. Mye av dette skyldes de mest oljerelaterte industrinæringene, men fallet må likevel kunne sies å ha vært ganske bredt basert. De siste års konkurranseevneforbedring gjennom en svakere krone og en moderat lønnsvekst har altså ikke vært nok til å trekke opp aktivitetsnivået, heller ikke i de industrinæringene som i utgangspunktet skulle være lite påvirket av oljevirkosomheten. Det er likevel tegn til at bunnen nå er nådd, og flere industrinæringer var i

Boks 2.4. Over 45 000 færre sysselsatte knyttet til petroleumsnæringen siden 2013

I 2013 kunne 232 100 sysselsatte i Norge knyttes til petroleumsnæringen, enten som ansatte i selve næringen eller tilknyttet leverandører eller underleverandører til næringen, jf. beregninger i Hungnes m.fl. (2016). Anslaget for sysselsettingen knyttet til petroleumsnæringen er beregnet ut fra en kryssløpsmodell basert på endelig nasjonalregnskapstall for 2013. Sysselsettingen knyttet til petroleumsnæringen var redusert med om lag 25 000 i 2015, i hovedsak på grunn av reduserte petroleumsinvesteringer.

I Økonomiske analyser 2/2016, boks 2.2, utvidet vi analysen til å se på også 2016. Beregningene var da i hovedsak basert på anslagene for norsk økonomi presentert i samme utgave av Økonomiske analyser. Disse beregningene ble oppdatert i Hungnes (2017) basert på foreløpige KNR-tall for de tre første kvartalene av 2016 supplert med SSBs prognoser fra Økonomiske analyser 5/2016. Her presenterer vi en ytterligere oppdatering, nå basert på foreløpige KNR-tall for hele 2016. Den viser at 185 300 sysselsatte var knyttet til petroleumsnæringen i 2016. Det betyr at antall sysselsatte knyttet til næringen er redusert med 46 800 i løpet av 3 år.

I de to tidligere beregningene anslo vi nedgangen i sysselsettingen knyttet til petroleumsnæringen til nær

50 000 sysselsatte. Reduksjonen i sysselsettingsnedgangen knyttet til petroleumsnæringen fra tidligere beregninger skyldes i hovedsak at foreløpige KNR-tall innebærer en noe lavere nedgang i petroleumsinvesteringer i 2016 enn vi anslo i både juni og desember 2016. I juni anslo vi at investeringene i petroleumsnæringen ville falle med 16,2 prosent fra 2015 til 2016. I desember reduserte vi dette anslaget til 15,8 prosent. Foreløpige KNR-tall viser at reduksjonen i petroleumsinvesteringene ble på 14,7 prosent. Det må understrekes at KNR-tallene for både 2015 og 2016 fremdeles er foreløpige og at det derfor er usikkerhet knyttet til tallene. Det hefter ytterligere usikkerhet til resultatene fordi kryssløpsgrunnlaget er fra 2013.

Referanser

Hungnes, H., D. Kolsrud, J. Nitter-Hauge, J. B. Prestmo og B. Strøm (2016): Ringvirkninger av petroleumsnæringen i norsk økonomi - Basert på endelige nasjonalregnskapstall for 2013. Rapporter 2016/17, Statistisk sentralbyrå

Hungnes, H. (2017): Færre sysselsatte knyttet til petroleumsnæringen, <http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/færre-sysselsatte-knyttet-til-petroleumsnaeringen>

Antall personer knyttet til petroleumsnæringen på norsk sokkel. 2013-2016

	2013	2014	2015	2016
Primærnæringer inkl. fiskeoppdrett	1 600	1 600	1 500	1 300
Jordbruk og skogbruk	1 500	1 500	1 300	1 200
Fiske, fangst og akvakultur	200	200	100	100
Industri	33 700	33 300	29 700	26 400
Produksjon av konsumentvarer	1 200	1 200	1 100	1 000
Kraftkrevende industri	600	600	600	600
Produksjon av verkstedprodukter, skip og oljeplattformer	28 700	28 300	25 000	22 200
Øvrig industri	3 100	3 100	2 900	2 700
Bygg og anlegg	3 400	3 300	3 000	2 700
Utvinning av råolje og naturgass og rørtransport	32 400	32 500	29 700	26 000
Tjenester knyttet til olje- og gassutvinning	20 000	19 800	15 500	15 100
Utenriks sjøfart	700	700	700	600
Produksjon av elektrisk kraft	900	900	900	800
Tjenester fra fastlandsnæringene ekskl. tjenester i tilknytning til utvinning	128 500	127 400	114 400	102 400
Bank og forsikring	3 800	3 900	3 800	3 700
Innenriks samferdsel inkl. lufttransport og supplyvirksomhet	11 000	11 100	10 300	9 500
Varehandel	22 500	22 400	20 200	18 200
Boligtjenester	0	0	0	0
Utleie av forretningsbygg, omsetning og drift av fast eiendom	1 700	1 700	1 600	1 400
Annen privat tjenesteproduksjon	89 600	88 300	78 400	69 500
Offentlig forvaltning	10 800	11 000	10 600	9 900
Kommuneforvaltning	4 400	4 500	4 300	4 100
Sivil forvaltning	6 300	6 400	6 100	5 700
Forsvar	200	200	200	200
Sum leveranser	232 100	230 700	205 900	185 300

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vekst mot slutten av fjoråret og inn i 2017. Økningen var særlig sterk i farmasøytisk industri og elektronikk-industrien, men også andre industrinæringer snudde nedgang til oppgang mot slutten av året. Samlet sett steg dermed bruttoproduktet for industrien med 0,3 prosent fra 3. til 4. kvartal. Vi må helt tilbake til 2. kvartal 2014 for å finne et positivt veksttall.

Bruttoproduktet i annen vareproduksjon på fastlandet økte med 2,4 prosent fra 2015 til 2016, og bidro således til å trekke opp aktivitetsveksten i norsk økonomi. Spesielt var veksten sterk i bygg- og anleggsnæringen, hvor bruttoproduktet økte med hele 3,6 prosent som årsgjennomsnitt, om lag som i 2015. Oppgangen må ses i lys av de lave rentene som stimulerer til boligbygging, samt store offentlige investeringer i bygninger og anlegg. Veksten avtok riktignok noe gjennom de tre første kvartalene i fjor, men ifølge de kvartalsvise nasjonalregnskapstallene økte farten igjen mot slutten av fjoråret. Fra 3. til 4. kvartal økte bruttoproduktet med 1,7 prosent. Nivået er med det mer enn 8 prosent over nivået fra 4. kvartal 2014. De andre aktivitetene i «annen vareproduksjon» er i stor grad styrt av naturgitte forhold. De er dermed ikke gode indikatorer på den underliggende konjunktursituasjonen. Kraftproduksjonen økte med 2,5 prosent som årsgjennomsnitt i 2016, etter betydelige svingninger gjennom året. Produksjonen var særlig høy i starten av året, lav i sommerhalvåret, før den igjen tok seg opp i 4. kvartal, med en vekst på snau 1 prosent fra kvartalet før. Veksten i jordbruk og skogbruk var på sin side nokså svak gjennom året, mens bruttoproduktet i fiske og fangst falt med hele 4,9 prosent som årsgjennomsnitt. Nedgangen var særlig stor i 4. kvartal, hvor fallet var på over 6 prosent fra kvartalet før. Dette var alene nok til å trekke ned veksten i BNP Fastlands-Norge med 0,1 prosentpoeng i 4. kvartal.

Bruttoproduktet i tjenesteytende næringer utenom offentlig forvaltning steg med kun 0,4 prosent fra 2015 til 2016. Det svake tallet må imidlertid ses i lys av den lave veksttakten inn i fjoråret. Den underliggende veksten gjennom året var klart høyere, og fra 3. til 4. kvartal steg bruttoproduktet med 0,2 prosent. Med unntak av tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning, som falt markert, steg de fleste andre næringsgruppene ganske klart. Spesielt var veksten sterk i hotell- og serveringsvirksomhet, hvor bruttoproduktet steg med hele 2,9 prosent fra 3. til 4. kvartal. Utviklingen kan i stor grad tilskrives den relativt svake kronekursen, som har bidratt til at flere utenlandske turister kommer hit og at nordmenn i større grad ferierer i Norge. Bruttoproduktet i offentlig forvaltning steg med 0,7 prosent fra 3. til 4. kvartal i fjor. For året under ett var veksten på 2 prosent, altså om lag som trendveksten i norsk økonomi og høyere enn veksten i den innenlandske økonomien for øvrig.

Framover venter vi at produksjonsutviklingen gradvis vil bedre seg. Etterspørselen fra petroleumsvirksomheten vil riktignok falle videre i år, men etter hvert vil

nedgangen avta i styrke og snu til en moderat oppgang. Dermed kan det ligge an til en viss økning i aktivitetsnivået i norsk økonomi.

Vi anslår en nokså flat utvikling for industrien i inneværende år, etterfulgt av en moderat oppgang i årene deretter. Dette ventede oppsvinget må ses i lys av de siste års betydelige kostnadsmessige konkurranseevneforbedringer, samt en viss økning i veksten internasjonalt. De industrinæringene som er tett knyttet opp mot petroleumsvirksomheten må trolig vente noe lenger før oppsvinget kommer. Bygg- og anleggsnæringen har vært en viktig drivkraft for norsk økonomi de siste to årene. Vi tror dette vil vedvare også i år. Veksten i næringen vil deretter reduseres, etter som veksten i boligbyggingen trolig vil avta – fra svært høye nivåer. Veksten i offentlige anleggsinvesteringer vil dessuten bli svært moderat i årene framover. Aktivitetsnivået i tjenestenæringene på fastlandet vil gradvis ta seg opp, i takt med at oppgang i norsk økonomi får fotfeste. Veksten i offentlig forvaltning er på sin side ventet å holde seg stabil og litt under trendveksten for BNP Fastlands-Norge.

Samlet sett gir dette en gradvis økning i aktivitetsnivået i norsk økonomi i tiden framover. Vi anslår at veksten i BNP Fastlands-Norge blir på 1,8 prosent i år og noe over 2 prosent i de tre påfølgende årene. Anslagene impliserer at økonomien går inn i en svært forsiktig oppgangskonjunktur i løpet av første halvår i år, og at denne oppgangen vedvarer ut prognoseperioden.

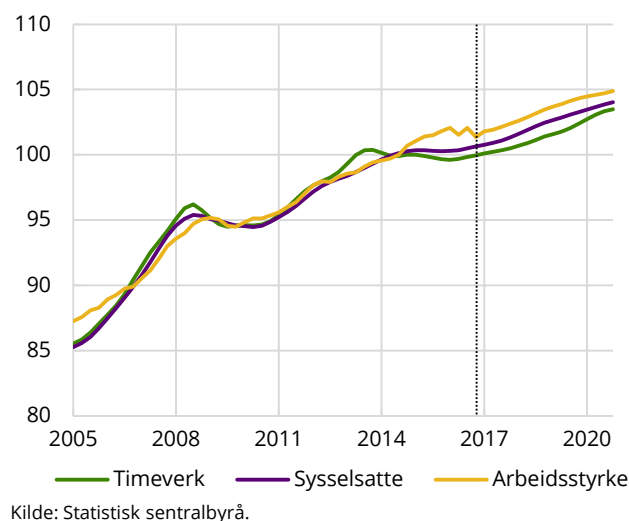
2.9. Arbeidsmarkedet

Mens samlet sysselsetting stort sett gikk litt ned gjennom 2015, var det noe økning gjennom 2016. Som årsgjennomsnitt økte sysselsettingen i 2016 dermed bare med 0,1 prosent. De to siste årene har sysselsettingsveksten vært langt lavere enn i årene 2011 til 2014, da sysselsettingen vokste med over én prosent årlig. Siden befolkningsveksten fortsatt er relativt høy, har sysselsettingsraten fortsatt å falle. Denne svake utviklingen i sysselsettingen må også ses i sammenheng med at produksjonsutviklingen har ligget under trendvekst for økonomien fra annet halvår 2014.

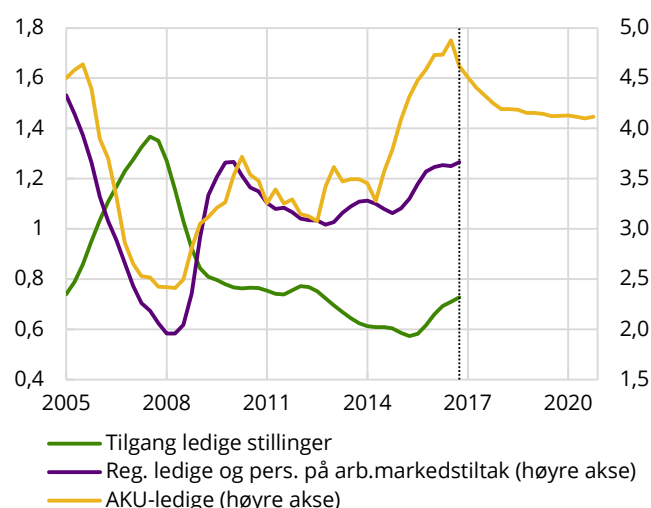
Veksten i samlet sysselsetting bremses av utviklingen i petroleumsnæringen og næringer som er knyttet til petroleumsvirksomheten, se også Boks 2.4. Sysselsettingen i utvinning av råolje og naturgass har falt hvert kvartal siden 2. kvartal i 2014 og nedgangen gjennom fjoråret var 12 prosent. Sysselsettingen i industrinæringer som primært leverer til petroleumsindustrien, som verfts- og transportmiddelindustri samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, har også gått ned siden 4. kvartal i 2014. Samlet falt industrisysselsettingen med 4 prosent fra 2015 til 2016.

Sysselsettingen i offentlig forvaltning gikk opp med 1,3 prosent i fjor, klart mer enn året før. Innenfor markedsrettet virksomhet har høye investeringer i boliger bidratt til en høy sysselsettingsvekst i bygge- og

Figur 2.14. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk
Sesongjusterte og glattede indekser, 2014=100.

Figur 2.15. Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

anleggsvirksomheten. I tillegg har den relativt svake kronekursen ført til klar økning i sysselsettingen i overnattings- og serveringsvirksomheter siden 2014.

På grunn av svak krone og relativt høy arbeidsledighet er det norske arbeidsmarkedet blitt mindre attraktivt for utenlandsk arbeidskraft. Dette har bidratt til lavere nettoinnvandring og lav vekst i arbeidsstyrken i fjor.

Lav vekst i sysselsettingen bidro til at arbeidsledigheten målt med arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) økte markert gjennom 2015 og fram til sommeren i 2016 hvor en topp ble nådd med 4,9 prosent, 1,7 prosentpoeng høyere enn før konjunkturedgangen satte inn. Økningen i arbeidsledigheten er imidlertid blitt betydelig dempet av den svake utviklingen i arbeidsstyrken. Gjennom andre halvår av 2016 har arbeidsstyrken gått ned, og det har bidratt til at arbeidsledigheten i løpet av et halvt år har falt med 0,5 prosentpoeng. Gjennomsnittlig ledighet i månedene november 2016

til januar 2017 var da kommet ned i 4,4 prosent. Som årsgjennomsnitt gikk arbeidsledigheten målt med AKU opp med 0,3 prosentpoeng til 4,7 prosent i 2016, som er det høyeste som er målt i de siste 20 årene. Ifølge statistikk fra NAV gikk antall registrerte helt ledige bare svakt ned gjennom 2016 og summen av registrerte helt ledige og personer på tiltak var svært stabil gjennom fjoråret, men gikk ned med 800 personer fra januar til februar i år. Sysselsettingsraten, andelen av befolkningen i aldersgruppen 15-74 år som er i arbeid, har falt kontinuerlig siden toppen på hele 72 prosent i 2008. Fallet fra 2015 til 2016 med 0,7 prosentpoeng til 67,3 prosent var det kraftigste siden 2011.

Selv om arbeidsledigheten har holdt seg uendret eller gått noe ned siden sommeren 2016, er det kun små tegn til et mindre slakt arbeidsmarked. Nedgangen i AKU-arbeidsledigheten må ses i sammenheng med at flere har valgt å trekke seg ut av arbeidsstyrken i denne perioden. Andelen langtidsledige (personer som har vært arbeidsledige i over et halvt år) er også fortsatt høy. Målt ved AKU hadde 16 000 personer vært sammenhengende arbeidsledig i over ett år i 4. kvartal 2016. Det er en økning på 1 000 personer sammenliknet med samme kvartal i 2015. I januar 2017 viste også NAV sine tall at alle som hadde vært arbeidsledige over 26 uker, inklusive personer som har deltatt på arbeidsmarkedstiltak, men som fortsatt er arbeidsledige, utgjorde om lag 45 prosent av de arbeidsledige. Det er 4 prosentpoeng høyere enn på samme tid i fjor. Det er en liten nedgang for de som har vært lengst arbeidsledige (104 uker eller mer). Årsaken til denne nedgangen trenger ikke være at de har fått seg jobb. Noen av disse kan ha trukket seg ut av arbeidsmarkedet av andre grunner, eller de har sluttet å registrere seg som arbeidssøkere hos NAV fordi de ikke lenger har insentiv til å gjøre det.

Det var store variasjoner i utviklingen i arbeidsledighet mellom fylkene i 2016. Den sterke impulsen fra redusert aktivitet i petroleumsvirksomheten reflekterte seg både i fylkes- og yrkesfordelte arbeidsledighetstall. Fra 2015 til 2016 gikk arbeidsledigheten mest opp i Rogaland, Hordaland og Møre og Romsdal og innen ingeniør- og ikt-fag. Både i januar og februar 2017 har imidlertid arbeidsledigheten falt i de to førstnevnte fylkene. Innen ingeniør- og ikt-fag falt arbeidsledigheten i januar og økte i februar.

Den svake utviklingen i arbeidsmarkedet de senere årene gjenspeiles i at antallet utlyste stillinger har gått ned siden 3. kvartal 2011. Det var imidlertid en liten oppgang i ledige stillinger fra 4. kvartal 2015 til 4. kvartal 2016, og det peker isolert sett mot en liten forbedring av jobbsiktene til de arbeidsledige.

Vi regner med at sysselsettingen tar seg litt opp i 2017 og videre framover. Bedringen av konjunktursituasjonen vil imidlertid også trekke i retning av at arbeidsstyrken øker slik at arbeidsledigheten kun går moderat ned. Mange av asylsøkerne som kom til Norge i fjor

vil kunne komme inn i arbeidsstyrken mot slutten av prognoseperioden. Svak krone og relativt høy arbeidsledighet vil imidlertid også framover virke dempende på arbeidsinnvandringen. Våre beregninger viser at arbeidsledigheten er over toppen for denne gang, men i våre beregninger går den bare litt ned i de neste årene og blir liggende rett over 4 prosent i prognoseperioden.

2.10. Lønnsutviklingen

Lønnsveksten i 2016 var den laveste siden 2. verdenskrig. Årslønnsveksten har falt fra 3,9 prosent i 2013 til 3,1 prosent i 2014, 2,8 prosent i 2015 og videre til 1,7 prosent i 2016. Endringer i fordelingen av lønnstakere innad og mellom næringer med ulikt lønnsnivå bidro ifølge Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene (TBU) til å trekke ned årslønnsveksten med 0,4 prosentpoeng. Strukturendringer knyttet til industri og oljenæringer trakk noe mer ned enn dette. Våre beregninger, på et litt mer aggregert nivå, viser at strukturendringene mellom næringer kan anslås til -0,3 prosentpoeng, se boks 2.5. Vesentlig høyere prisvekst enn antatt ved oppgjøret bidro til at realårslønna falt med hele 1,8 prosent i fjor.

Veksten i gjennomsnittlig årslønn i ett enkelt år kan dekomponeres i overheng og bidrag fra tariff tillegg, samt lønnsglidning som innbefatter alle andre forklaringsfaktorer. I 2016 bidro både det lave overhenget og det moderate lønnsoppgjøret til at årslønnsveksten ble lav. I tillegg var det også relativt store endringer i sammensetningen av sysselsettingen mellom næringer. Normalt trekker gjenværende ansatte med lang ansiennitet opp glidningen i forbindelse med nedbemanninger. Det gjør også relativt få nytilsettinger på lave lønnsnivåer. Imidlertid var årslønnsveksten lav i både petroleumsnæringen og i industrien. Det tyder på at mange personer med høy lønn har gått ut av disse næringene og at nedbemanningen i 2016 trakk glidningen ned. I tillegg trakk færre ansatte i industri og oljenæringer med høy lønn i forhold til gjennomsnittet

årslønnsveksten for økonomien i alt ytterligere ned, se boks 2.5.

I industrien er lønnsoverhenget inn i 2017 på 1 prosent og om lag som året før. NHO har gitt uttrykk for at årets lønnsoppgjør må bli moderat og under kostnadsveksten hos handelspartnerne på 2,5 prosent. LO har på sin side signalisert at det må bli en positiv reallønnsvekst i innværende år. Også utenfor industrien er lønnsoverhenget inn i 2017 lavt. TBU har beregnet overhenget for flere forhandlingsområder. Overhenget i Virke-bedrifter

Tabell 2.5. Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng

	2013	2014	2015	2016
Lønn per utførte timeverk	5,0	2,7	2,5	1,4
Årslønn, påløpt	3,9	3,1	2,8	1,7
Differanse	1,1	-0,4	-0,3	-0,3

Anslått bidrag til differansen fra endringer i:

Antall virkedager	0,8	-0,4	-0,4	-0,4
Sykefravær	0,2	0,0	0,0	0,0
Overtid	0,1	0,0	0,0	0,0
Avtalt ukentlig arbeidstid for heltidsjobber	0,0	0,0	0,1	0,0
Naturallønn	0,0	0,0	0,0	0,1

Lønnskostnader per utførte timeverk	5,1	3,0	2,7	1,5
Lønn per utførte timeverk	5,0	2,7	2,5	1,4
Differanse	0,1	0,3	0,2	0,1

Anslått bidrag til differansen fra endringer i:

Pensjonskostnader	0,1	0,2	0,2	0,1
Arbeidsgiveravgift	0,0	0,1	0,0	0,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. Lønn. Prosentvis vekst fra året før

	Årslønn, påløpt			Lønn per timeverk			Lønnskostnad per timeverk		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
I alt	3,1	2,8	1,7	2,7	2,5	1,4	3,0	2,7	1,5
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	2,4	0,2	-2,0	1,7	-0,4	-3,2	1,5	-0,7	-3,2
Fastlands-Norge	3,1	2,9	1,8	2,7	2,6	1,6	3,0	2,8	1,7
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,0	2,8	1,6	2,5	2,5	1,4	2,6	2,5	1,4
Vareproduserende næringer	3,0	2,6	2,0	2,6	2,2	1,9	2,7	2,3	1,9
Industri og bergverksdrift	3,2	2,7	1,6	2,7	2,4	1,4	3,0	2,4	1,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,8	2,7	2,7	2,4	2,3	2,6	2,3	2,3	2,6
Annen vareproduksjonen	3,6	2,7	2,4	3,3	2,5	1,8	3,6	2,4	1,8
Tjenesteytende næringer	2,9	2,8	1,4	2,5	2,6	1,1	2,6	2,6	1,2
Varehandel og reparasjon av motorvogner	2,6	2,8	2,3	2,3	3,1	2,3	2,0	3,1	2,7
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,2	2,0	2,1	1,9	1,7	1,7	1,9	1,7	1,7
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	4,7	3,5	3,3	4,5	3,1	2,8	4,9	3,6	2,8
Annen tjenesteyting	3,0	2,9	1,1	2,5	2,4	0,6	2,7	2,5	0,5
Offentlig forvaltningsvirksomhet	3,4	3,1	2,4	3,1	2,9	2,0	4,0	3,4	2,1
Statsforvaltningen	3,5	2,8	2,2	3,2	2,4	1,7	3,6	4,1	1,7
Kommuneforvaltningen	3,2	3,3	2,5	3,0	3,2	2,2	4,2	2,9	2,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 2.5. Sammensetningseffekter mellom næringer trekker ned veksten i gjennomsnittlig årslønn med 0,3 prosentpoeng i 2016

I denne boksen illustreres noen av årsakene til at årslønnsveksten ble så lav som 1,7 prosent i 2016, mens rammen i lønnsoppgjøret slik det ble anslått av NHO i samråd med LO var 2,4 prosent. Årslønn er i nasjonalregnskapet definert som den lønn en lønnstaker normalt vil motta i løpet av kalenderåret gitt at vedkommende jobber full tid, ikke har fravær og ikke har betalt overtid. Gjennomsnittlig årslønn er en veid sum (antall årsverk/totalt antall årsverk) av årslønn i hver enkelt næring.

Gjennomsnittlig årslønn vil øke over tid som følge av kollektive eller individuelle lønnsoppgjør, men veksten i gjennomsnittlig årslønn påvirkes også av at personer skifter jobb i og mellom næringer, at nye begynner i arbeidslivet, mens andre slutter. Endringer i omfang av skiftarbeid eller endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken f.eks. etter alder, endret omfang av arbeidsinnvandring og endringer i andelen menn/kvinner, er alle endringer som normalt påvirker lønnsnivået i næringen og dermed veksten i gjennomsnittlig lønn. Når det er små sysselsettingsendringer i og mellom næringer vil lønnsoppgjørene normalt dominere utviklingen i årslønn, selv om enkelte næringer har konjunkturtelt påvirkede bonuser og ikke alle jobber i områder med tariffavtaler.

I 2016 ble veksten i gjennomsnittlig årslønn på den ene siden trukket ned av færre sysselsatte i virksomheter relatert til petroleumsnæringen, siden disse lønningene normalt er høyere enn gjennomsnittet. Tabellen viser at årsverkene i petroleumsnæringen ble redusert med 12 prosent. Gjennomsnittlig årslønn trekkes også ned av at det er en økning i antall årsverk i næringer der lønnsnivået er lavere enn gjennomsnittet, som for eksempel i helse- og omsorgstjenester samt i overnatting- og serveringsvirksomheten.

Tabellen dekomponerer veksten i gjennomsnittlig årslønn i bidrag fra sammensetnings- og lønnseffekter. De næringsmessige endringene i sysselsetting fra 2015 til 2016 reduserte gjennomsnittlig årslønn med 0,3 prosentpoeng, mens lønnsendringene i næringene bidro isolert sett til å trekke opp gjennomsnittlig årslønnsvekst med 2 prosentpoeng. Veksten i gjennomsnittlig årslønn ble dermed 1,7 prosent. Sammensetningseffekter viser hvordan sysselsettingsendringer mellom næringer påvirker utviklingen i gjennomsnittlig årslønn. Lønnseffekten viser derimot hvordan lønnsveksten i de ulike næringene bidrar til endring i gjennomsnittlig årslønn.¹

De enkelte næringers sammensetnings- og lønnseffekter er vist i de tre siste kolonnene i tabellen. Det samlede bidraget fra petroleumsnæringen trekker ned gjennomsnittlig årslønn med 0,13 prosentpoeng. Sammensetningseffekten er imidlertid større enn dette og lik -0,20 prosentpoeng, mens lønnseffekten trekker opp med 0,07 prosentpoeng. Dekomponeringen viser også at selv om økt antall årsverk i helse- og omsorgstjenester trekker ned gjennomsnittlig årslønn med 0,03 prosentpoeng, så blir det samlede bidraget til årslønnsveksten fra denne næringen 0,33 prosentpoeng ettersom det er vekst i næringens gjennomsnittlige årslønn og det er mange som jobber der. Sammensetningseffektene fra de andre næringene er generelt små og med ulike fortegn, og som tabellen viser er disse endringene relativt beskjedne sett i forhold til sammensetningseffekten fra petroleumsvirksomheten.

Sammensetningseffekter som beskrevet over kan også påvirke årslønnsveksten innad i en næring. I tabellen er det kun sammensetningseffekter mellom næringene som er beregnet. Antall næringer som benyttes for å beregne sammensetningseffektene mellom næringene kan også påvirke størrelsen av disse.

Årslønn, vekst i årsverk og årslønnsvekst samt næringenes bidrag til årslønnsveksten fordelt på sammensetnings- og lønnseffekt¹. 2016

	Årslønn, 1 000 kroner	Årsverk, prosentvis endring	Årslønn, prosentvis endring	Bidrag fra næringene		
				Samlet bidrag	Lønns- effekt ¹	Sammen- setningseffekt
Totalt for næringer	528,6	0,0	1,7	1,72	2,03	-0,30
Jordbruk, skogbruk og fiske	449,7	3,2	2,5	0,02	0,02	-0,01
Bergverksdrift og oljeutvinning	848,0	-12,0	1,6	-0,13	0,07	-0,20
Industri	535,3	-4,3	1,6	0,15	0,16	-0,01
Elektrisitet-, gass- og varmtvannsforsyning	669,2	2,4	2,4	0,02	0,02	0,00
Vannforsyning, avløp og renovasjon	511,2	3,6	2,0	0,01	0,01	0,00
Bygge- og anleggsvirksomhet	508,9	2,5	2,7	0,21	0,22	-0,01
Varehandel og reparasjon av motorvogner	474,5	-0,3	2,3	0,26	0,26	0,00
Transport og lagring	470,3	-0,4	0,8	0,05	0,05	0,00
Overnattings- og serveringsvirksomhet	370,7	3,3	2,1	0,01	0,04	-0,03
Informasjon og kommunikasjon	706,3	-0,9	2,6	0,12	0,13	-0,01
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	775,5	-1,4	3,3	0,08	0,09	-0,01
Omsetning og drift av fast eiendom	663,9	1,6	2,4	0,03	0,02	0,00
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	699,6	-1,2	1,2	0,05	0,07	-0,02
Forretningsmessig tjenesteyting	452,6	-1,2	2,2	0,10	0,09	0,01
Offentlig administrasjon og forsvar	536,9	0,9	2,4	0,20	0,20	0,00
Undervisning	535,3	1,5	2,3	0,19	0,19	0,00
Helse- og omsorgstjenester	488,8	1,9	2,0	0,33	0,36	-0,03
Kulturtjenester	487,2	1,6	1,0	0,02	0,03	0,00

¹ Lønnseffekten er tilnærmet lik effekten man får ved å benytte en Laspeyres-indeks.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

i varehandelen er 1 prosent. I stat og kommune er overhøyet henholdsvis 1,5 og 0,9 prosent.

Vi anslår at lønnsoppgjøret også i år vil gi en moderat utvikling i lønn og at sammensetningseffektene bidrar svakt negativt slik at årslønnsveksten i 2017 blir 2,3 prosent. Med vårt anslag på konsumprisveksten vil reallønna da øke med 0,3 prosent i 2017 for deretter å stige med om lag 1 prosent hvert av de neste to årene. Den moderate utviklingen i reallønna må ses i sammenheng med at deler av økonomien har vært utsatt for et betydelig negativt sjokk gjennom oljeprisfallet. Bedringen i konjunktorene gir økt lønnsomhet som sammen med noe lavere arbeidsledighet og lavere innvandring bidrar til at lønnsveksten tar seg opp framover.

Utviklingen i lønn og lønnskostnader per timeverk påvirkes av endringer i overtid, sykefravær og avtalt arbeidstid. Også årlige variasjoner i antall virkedager bidrar til at utviklingen i lønn per time avviker fra påløpt årslønn. Veksten i lønn per time var 0,3 prosentpoeng lavere enn årslønnsveksten i 2016. Tabell 2.5 viser at denne økningen i stor grad tilsvarende effekten av at det var én arbeidsdag mer i 2016 enn i 2015. Lønnskostnader reflekterer hva arbeidsgiverne må betale for hver utførte arbeidstime. Denne betalingen avviker fra lønn per time ved at også arbeidsgivers trygde- og pensjonskostnader er med i dette lønnsbegrepet. Veksten i lønnskostnader per time var 0,1 prosentpoeng høyere enn veksten i lønn per time i 2016 og skyldtes økte pensjonskostnader. De siste fire årene har denne utgiften trukket veksten i lønnskostnadene opp.

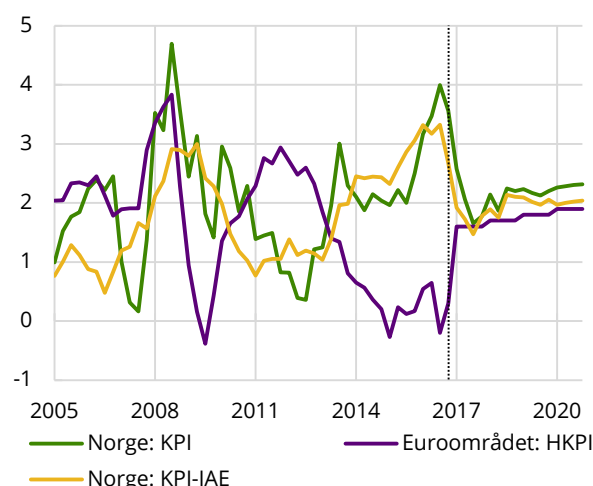
Tabell 2.6 viser utviklingen i henholdsvis årslønn, lønn per time og lønnskostnad per time i de ulike næringene fra 2014 til 2016. De ulike målene for lønnsvekst varierer mellom næringene, men stort sett var veksten i lønn og lønnskostnader per timeverk om lag like i de forskjellige næringene i 2016. Unntakene med høyere lønnskostnadsvekst er varehandel og reparasjon av motorvogner, industri og bergverk samt i kommuneforvaltningen.

2.11. Prisstigning

Etter tre år med en vekst i konsumprisindeksen (KPI) på nær 2,0 prosent økte KPI som årsgjennomsnitt med hele 3,6 prosent i 2016. Svært kraftig vekst i elektrisitetsprisene og et til dels unormalt forløp gjennom året var en betydelig bidragsyter til den høye prisveksten på årsbasis og til store bevegelser gjennom året. Prisveksten steg gradvis fra 2,3 prosent i desember 2015 til 4,4 prosent i juli 2016. Deretter har prisveksten gått klart ned og nådde 2,8 prosent i januar 2017.

Justert for avgiftsendringer og uten energivarer steg konsumprisindeksen (KPI-JAE) med 3,0 prosent i 2016. Svekkelsen av krona fra tidlig i 2013 slo raskt ut i tiltagende vekst i KPI-JAE, og toppen ble nådd i juli 2016 med 3,7 prosent. Dette er den høyeste

Figur 2.16. Konsumprisindeksen
Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

12-månedersveksten som er observert i denne prisindeksen over dens 16-årige historie. Styrkingen av krona etter årsskiftet 2015/2016 slo først fra august 2016 ut i en gradvis reduksjon i prisveksten til 2,5 prosent i desember 2016 og videre ned til 2,1 prosent i januar 2017.

Sesongjusterte tall viser at KPI-JAE ikke endret seg fra juli 2016 til januar 2017. Gjennom fjorårets syv første måneder steg imidlertid KPI-JAE i gjennomsnitt med en årlig rate på hele 4,3 prosent og dermed langt kraftigere enn noen gang tidligere i en like lang periode, til tross for styrking av krona og lav lønnsvekst i perioden. Elementer av det man kan betrakte som tilfeldigheter bidro åpenbart til den kraftige prisøkningen gjennom første halvår og dermed også nedgangen i prisstigning gjennom andre halvår. Målingene av flypriser kan være et eksempel. Nøyaktig hvilke priser som samles inn på hvilke tidspunkt er av stor betydning for hva resultatene blir. Mens flyprisene steg med 11 prosent gjennom de syv første månedene i 2015, var økningen i tilsvarende periode i 2016 på 42 prosent. Og mens prisene fra juli til desember falt med 9 prosent i 2015, var nedgangen i samme periode i 2016 på 32 prosent.

Veksten i KPI justert for avgiftsendringer (KPI-JA) var 3,5 prosent i 2016. Fjorårets avgiftsendringer hevet dermed veksten i KPI med 0,1 prosentpoeng. Råoljeprisen gikk klart ned fra 2015 til 2016, noe som trakk ned prisene på drivstoff og fyringsolje. Økningen i elektrisitetsprisene på hele 22,2 prosent var imidlertid, som antydning tidligere, av større betydning. KPI uten energivarer økte med 3,2 prosent i 2016, slik at energiprisene samlet trakk veksten i KPI opp med 0,4 prosentpoeng. I de tre foregående årene motvirket prisutviklingen på energivarer derimot i stor grad endringene i den underliggende prisveksten og bidro da til at den samlede prisstigningen i disse årene var stabil rundt 2 prosent.

Tabell 2.7. Konsumprisindeksen – varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før				Jan. 2017
		2013	2014	2015	2016	
Totalt	1000	2,1	2,0	2,1	3,6	2,8
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	41,2	4,3	3,4	3,0	3,3	2,0
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	52,0	-2,0	-0,6	0,4	5,0	-1,2
Klær og skotøy	227,6	5,3	1,3	1,3	4,5	3,0
Bolig, lys og brensel	229,8	-1,8	5,3	1,3	1,3	3,0
Herav: Elektrisitet, fyringsoljer oa. brens.	34,0	14,7	-5,7	-3,4	19,3	7,9
Møbler og husholdningsartikler	67,3	0,4	3,2	5,2	5,4	1,3
Helsepleie	32,4	2,6	2,5	1,7	2,0	3,3
Transport	158,8	1,4	2,3	1,3	2,5	4,1
Herav: Kjøp av egne transportmidler	60,7	-0,3	1,4	1,4	2,2	0,9
Post- og teletjenester	23,0	-2,1	-0,8	1,1	4,1	2,7
Kultur og fritid	115,2	0,9	2,1	3,4	4,5	3,4
Utdanning	5,6	7,5	3,3	2,1	3,4	5,3
Hotell- og restauranttjenester	57,7	2,9	2,5	2,4	3,3	3,9
Andre varer og tjenester	89,4	1,9	2,5	1,9	1,9	2,0

¹ Vektene gjelder fra januar 2017 til desember 2017.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8. Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor¹

	Vekt ²	Endring i prosent fra året før				Jan. 2017
		2013	2014	2015	2016	
Totalt	1000,0	1,6	2,4	2,7	3,0	2,1
Norske jordbruksvarer ³	36,7	0,6	2,7	2,4	2,1	1,3
Fiskevarer ¹		0,5	5,2	4,6	..	..
Norske varer uten jordbruksvarer ⁴	112,5	3,1	3,3	3,6	4,1	2,2
Importerte varer	335,5	-0,2	1,4	3,0	3,8	1,6
Husleie	210,3	3,0	2,8	2,4	1,8	2,0
Tjenester uten husleie	305,0	2,3	2,8	2,4	3,0	3,0

¹ Oppdelingen etter leverende sektor er endret fra og med januar 2016. Fiskevarer er fordelt på importerte varer og norske varer uten jordbruksvarer, mens importerte jordbruksvarer er inkludert i importerte varer.

² Vektene gjelder fra januar 2017 til desember 2017.

³ Inkludert importerte jordbruksvarer før 2016.

⁴ Uten fiskevarer før 2016.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Importerte konsumvarer står for nær en tredel av KPI-JAE. 12-månedersprisveksten for disse varene var -1,1 prosent i mars 2013 da veksten i KPI-JAE var nede i 0,9 prosent. Deretter tok prisstigningen for denne gruppen seg gradvis opp og nådde en topp i juli 2016 på 4,6 prosent. Endringen i prisvekstbidraget fra denne varegruppen kan forklare om lag to tredeler av inflasjonsøkningen i perioden. Prisveksten for importerte varer på 12-månedersbasis har deretter gått ned og var i januar 2017 på 1,6 prosent. Bidraget fra denne nedgangen tilsvarer også om lag to tredeler av fallet i inflasjon de siste seks månedene.

Prisveksten for norskproduserte varer viste ingen klar tendens gjennom 2016 før helt mot slutten av fjoråret og i januar 2017 hvor prisveksten falt klart. Utviklingen i kronekursen kan i noen grad bidra til å forklare også dette, ved at en betydelig del av norsk vareproduksjon er basert på importert produktinnsats. Prisveksten for tjenester har derimot holdt seg ganske stabil i 2016, hvis en ser bort fra noen enkelt måneder med svært høy prisstigningstakt. Også i et litt lengre perspektiv er denne prisveksten ganske stabil. Effektene av den

senere tids reduserte lønnskostnadsvekst er motvirket av svakere produktivitetsutvikling.

Det er utsikter til fortsatt lav vekst i norske lønninger, om enn ikke så lav som i 2016. Det ligger også an til en moderat internasjonal prisvekst på ferdigvarer. Tidsforsinkete effekter av det siste årets moderate styrking av krona og fallet i lønnskostnadsveksten vil trolig dra den underliggende prisveksten ytterligere noe ned i 2017. Med en stabil kronekurs framover og en litt høyere lønnsvekst ligger det deretter an til at prisveksten tar seg litt opp. Produktivitetsveksten vil normalt øke når aktivitetsveksten tar seg opp, noe som vil dempe økningen i inflasjonen.

I terminmarkedet for kraft går prisene for framtidige leveranser ned i år og de neste to årene. Nettleien går imidlertid klart opp i år og store investeringsprosjekter knyttet til nettet, inkludert strømmålere hos husholdningene, peker i retning av høy vekst i nettleien også i tiden framover. Vi legger til grunn at den samlede kraftprisen til husholdningene som årsgjennomsnitt vil holde seg ganske stabil i år og de to neste årene og så vokse litt mer enn den generelle prisstigningen i 2020.

Selv om råoljeprisen forutsettes å øke noe mer enn KPI-JAE trekker det ikke drivstoffprisene særlig opp. Prisen på råolje utgjør en svært liten del av prisen på drivstoff til forbruker i Norge. Derimot forutsetter vi økende miljøavgifter tilsvarende 0,2 prosentpoeng av KPI. Det antas å lede til en litt høyere vekst i KPI enn i KPI-JAE. I 2017 regner vi med en økning i KPI på 2,0 prosent og litt høyere i de tre neste årene.

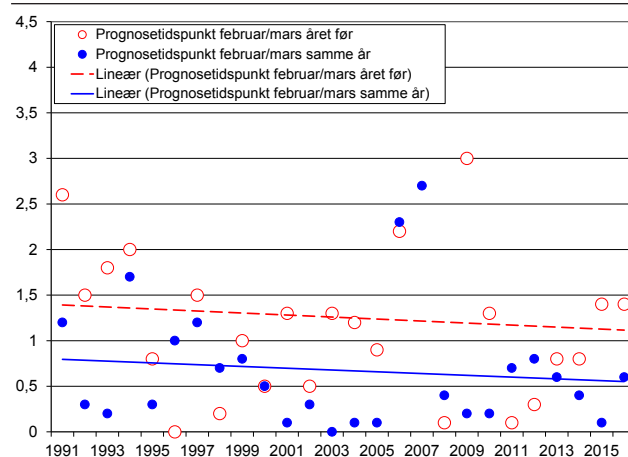
Den klart mest usikre faktoren i denne prognosen er kraftprisene. Svingninger i nedbør og temperatur har stor betydning for disse prisene. I tillegg er kraftproduksjonen ellers i Nord-Europa av klar betydning for norske priser. De påvirkes blant annet av ulike forhold knyttet til kjernekraft, og framveksten av grønn energiproduksjon som i stor grad henger sammen med politiske virkemidler. Noe av dette kan fanges opp i terminprisene, men de fanger definitivt ikke opp hvordan været i framtiden vil avvike fra det normale. Sannsynligheten for en så stabil prisutvikling som vi forutsetter er liten, men det er langt mer sannsynlig at vi treffer prisbildet brukbart i den kommende fireårsperioden sett under ett. Valutakursen er åpenbart et annet stort usikkerhetsmoment for vårt prisforløp. Se for øvrig neste avsnitt for hvor sikre vi kan være på blant annet våre inflasjonsanslag.

2.12. Usikkerhet i anslagene

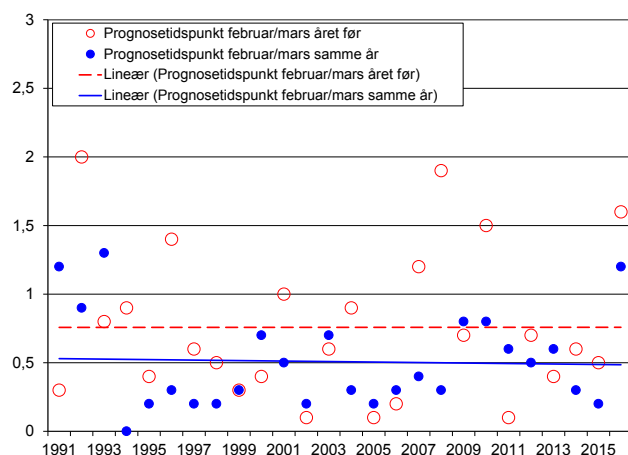
Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, september og november/desember hvert år i ulike nummer av Økonomiske analyser. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge, veksten i konsumprisindeksen (KPI) og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Vi undersøker både om anslagene har avveket systematisk fra «fasit» og spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i våre anslag for 2017 og 2018.

Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2014. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenliknes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002, 2006 og 2014 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme

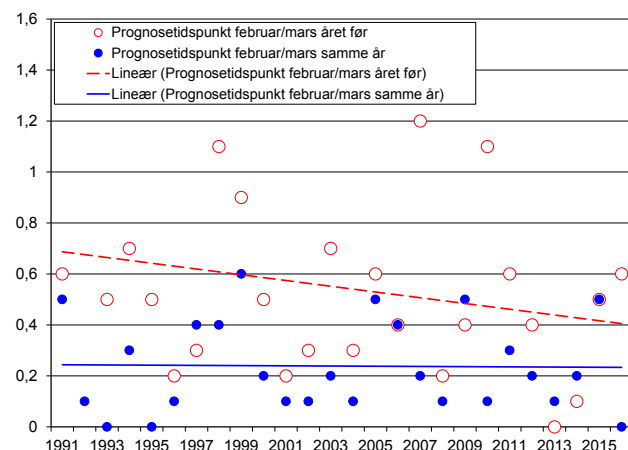
Figur 2.17. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

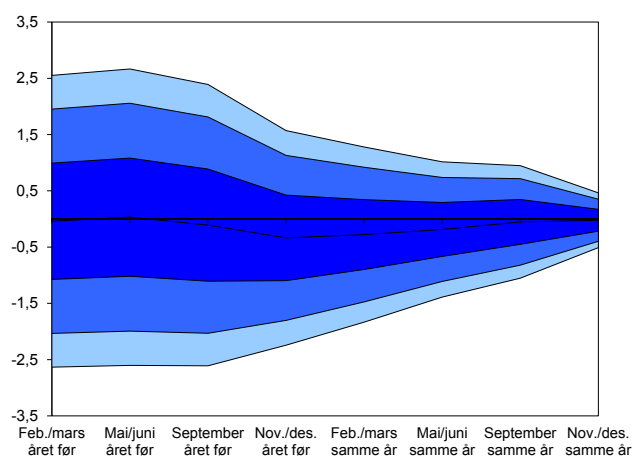
Figur 2.18. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra publiserte tall

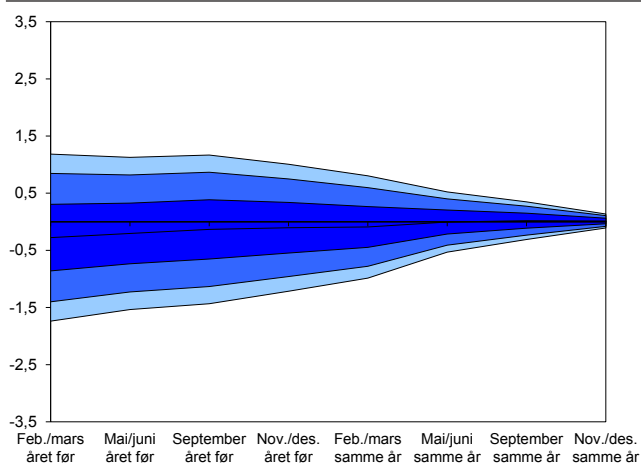
Figur 2.19. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik fra publiserte tall

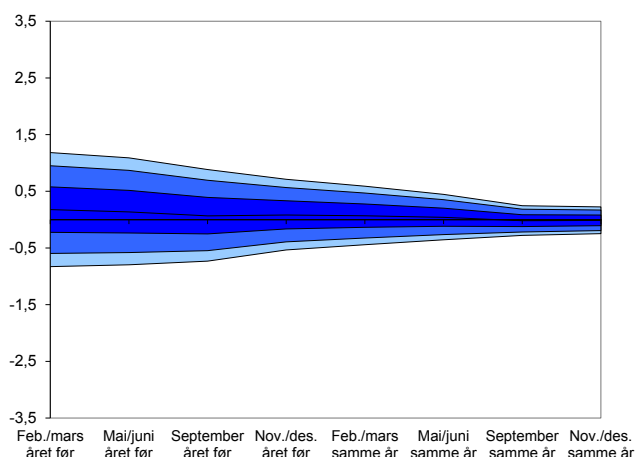
Figur 2.20. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

Figur 2.21. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

Figur 2.22. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

målesystem.¹ Våre prognoser for BNP Fastlands-Norge i 2013 avgitt før hovedrevisjonen i 2014 hadde for eksempel blitt annerledes dersom vi på prognosetidspunktene hadde brukt den nye definisjonen. For KPI og for AKU-ledigheten foreligger endelige tall kort tid etter utgangen av året.²

Hvor gode har anslagene vært?

Figurene 2.17, 2.18 og 2.19 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og AKU-ledigheten for prognosene inneværende år og året etter i årets første konjunkturrapport. Prognosene for AKU-ledigheten laget året før prognoseåret har blitt bedre over tid, mens prognosene for BNP-veksten er blitt bedre på begge prognosetidspunktene.

Figurene 2.20, 2.21 og 2.22 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskapstall for henholdsvis veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og arbeidsledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke noe om hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under gitte forutsetninger³ er sannsynligheten for at avviket mellom framtidige anslag og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent. Vi har kun benyttet prognosene for årene fra og med 1995 i beregningene av intervallene.

Har det vært systematiske avvik?

Anslagene for BNP-veksten har ofte vært litt for lave fra september og spesielt anslagene i november/desember året før prognoseåret, men dette avviket reduseres etter hvert som anslagene oppdateres utover i prognoseåret. I gjennomsnitt har anslagene for BNP-veksten gitt i første halvår før prognoseåret vært om lag like det realiserste.

Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI reduseres fra -0,3 prosentpoeng i februar/mars året før prognoseåret til nær null fra februar/mars i prognoseåret.

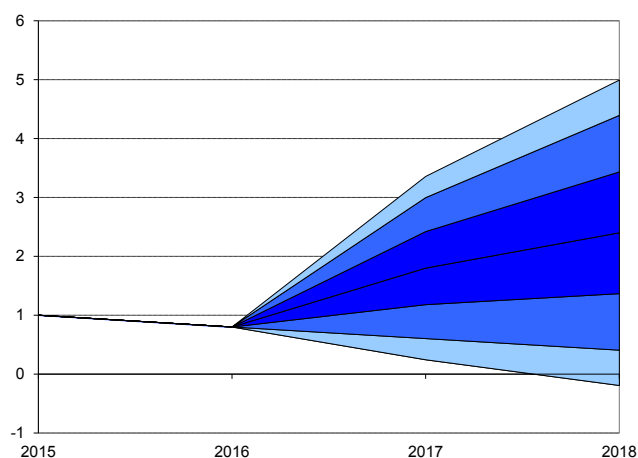
I tråd med for lave BNP anslag, finner vi at anslagene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye. Prognosene gitt i februar/mars året før prognoseåret er 0,2 prosentpoeng for høyt, deretter er gjennomsnittlig avvik omtrent 0,1 prosentpoeng fram til og med mai/juni samme år. Etter dette er

¹ Hovedrevisjonen i 2011 innebar ikke store endringer av makrotall.

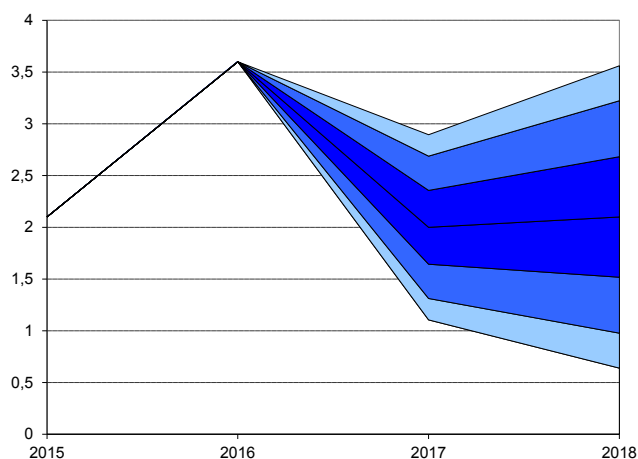
² Med oppstart fra publisering av januarindeks 10. februar 2017 er referanseåret i KPI endret til 2015 (2015=100). Endret referanseår kan gi avvik i allerede publiserte endringstall som skyldes avrundningseffekter. Ettersom KPI er endelig ved første publisering er det de tallene som først er publisert som representerer de offisielle og endelige tallene.

³ At alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (Students t-fordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige.

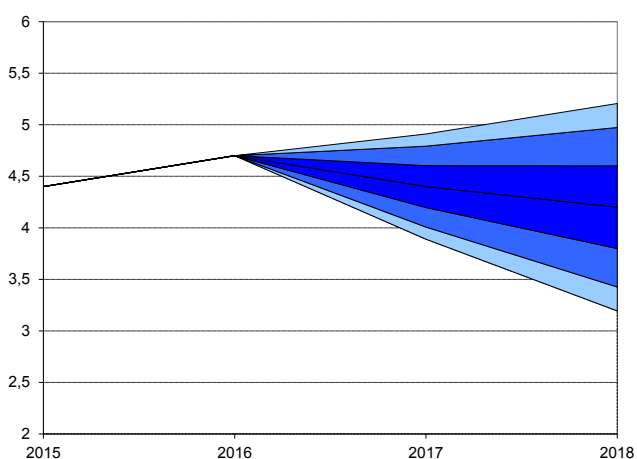
Figur 2.23. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.24. Anslag på prosentvis endring i KPI. Sikkerheten for at tallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.25. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Sikkerheten for at tallet vil ligge innenfor intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null. Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i de tre første analysene året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Av de 22 anslagene vi har laget på dette tidspunktet fra og med 1995-prognosen, ligger 10 mer enn ett prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. En gang traff prognosen helt nøyaktig - i 1996. Prognosene i 1998, 2008, 2011 og 2012 var også svært gode med kun et avvik på mellom 0,1 og 0,3 prosentpoeng. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt avviker 7 av 22 anslag med mer enn ett prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter kun litt mindre helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert tildels betydelig gjennom prognoseåret. Først den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger viser på ny en klar nedgang i spredningen i avvikene.

Vi finner et liknende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første tre anslagene og resultatet, mens spredningen reduseres deretter gradvis. Variasjonen i anslagene gjort i året før prognoseåret er om lag 3 ganger så stor som variasjonen i anslagene gjort i prognoseåret. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at usikkerheten reduseres gjennom året etter hvert som den faktiske utviklingen i KPI gradvis blir kjent.

Spredningen i avviket mellom anslaget på arbeidsledigheten og resultatet viser en jevnere nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,6 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,3 prosentpoeng i februar/mars samme år. Deretter synker spredningen gradvis. Prognosefeilen for ledigheten reduseres betraktelig i de to siste prognosene før resultatet foreligger. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke revidert.

Prognosene for 2017 og 2018 er usikre

I figurene 2.23, 2.24 og 2.25 illustreres usikkerheten i våre anslag for 2017 og 2018. Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 1,8 prosent i 2017 og 2,4 prosent i 2018. Basert på analysen over, er det 50 prosent sannsynlig at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 1,2 og 2,4 prosent i 2017 og mellom 1,4 og 3,4 prosent i 2018. Et intervall på til sammen 3,1 prosentpoeng i 2017, og 5,2 prosentpoeng i 2017, dekker med 90 prosent sannsynlighet den realiserte veksten.

Veksten i KPI var på 3,6 prosent i 2016. For 2017 og 2018 anslår vi veksten til henholdsvis 2,0 og 2,1 prosent. Det er 80 prosents sannsynlighet for at anslagene for 2016 og 2017 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,6 og 1,1 prosentpoeng.

Nivået på arbeidsledigheten er anslått å synke fra 4,7 prosent i 2016 til 4,4 prosent i 2017 og videre til 4,2 prosent i 2018. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosen for 2017 kan betraktes som relativ sikker, hefter det mer usikkerhet til prognosen for året etter. For eksempel vil regnskapstallet med 80 prosent sannsynlighet ikke ligge mer enn 0,4 prosentpoeng fra vårt anslag for 2017. I 2018 er det derimot 80 prosent sannsynlighet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget.

2.13. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2016?

Første gang vi publiserte prognoser for 2016 i våre ordinære kvartalsvise konjunkturrapporter, var i begynnelsen av 2013. I tabellen vises anslagene som ble gitt da, ett år seinere, og deretter alle anslagene som ble publisert gjennom 2015 og 2016.

De første anslagene for 2016 ble laget med utgangspunkt i helt andre internasjonale impulser enn det som ble realisert. Selv om vi før sommeren 2014 antok at oljeprisen ganske raskt ville legge seg på et lavere nivå enn det man hadde sett en stund, ble nedgangen vesentlig større. Oljeprisfallet er en viktig faktor bak de alt for optimistiske anslagene for investeringene i petroleumsnæringen.

Tabell 2.9. Prognoser for 2016 gitt på ulike tidspunkt. Prosentvis vekst der annet ikke framgår

	ØA 1/13	ØA 1/14	ØA 1/15	ØA 2/15	ØA 3/15	ØA 4/15	ØA 1/16	ØA 2/16	ØA 4/16	ØA5/16	ØA 1/17
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	3,3	3,6	2,2	2,1	1,8	1,5	1,2	1,3	1,9	1,5	1,6
Konsum i offentlig forvaltning	2,5	2,3	2,4	2,3	2,6	3,5	2,7	3,0	2,6	2,2	2,3
Bruttoinvestering i fast kapital	3,1	3,0	1,1	1,5	0,0	0,6	-1,0	-1,5	-1,7	0,0	0,5
Utvinning og rørtransport	3,5	0,7	-8,1	-8,3	-10,3	-13,6	-13,5	-16,2	-19,1	-15,8	-14,7
Fastlands-Norge	3,1	4,3	4,2	4,9	3,6	5,0	3,2	3,5	4,3	5,6	5,9
Boliginvesteringer	1,6	4,0	3,2	5,3	3,5	4,9	5,5	6,1	8,4	9,3	9,9
Eksport	2,2	2,2	1,7	2,1	1,8	2,4	1,8	1,4	-0,1	-1,7	-1,2
Råolje og gass	0,6	0,4	-0,1	-0,7	-0,5	0,7	0,8	1,4	0,6	0,8	3,8
Eksport tradisjonelle varer	3,8	4,2	3,8	4,3	4,4	4,2	2,8	0,4	-1,4	-5,1	-8,2
Import	3,9	4,3	2,8	3,5	2,5	2,1	1,6	1,1	0,8	1,1	0,3
Import tradisjonelle varer	4,4	4,0	2,8	3,0	2,7	2,1	1,5	0,3	-0,6	0,1	-0,6
BNP	2,4	2,3	1,7	1,7	1,2	1,7	1,1	0,9	0,8	0,4	1,0
BNP Fastlands-Norge	2,8	2,9	2,2	2,4	1,8	2,0	1,4	0,9	0,9	0,7	0,8
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	1,4	1,1	0,3	0,2	0,5	0,7	0,2	0,3	-0,2	-0,1	0,1
AKU-ledighet (nivå)	3,3	3,9	4,1	4,3	4,6	4,6	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7
Priser, lønninger og inntekt											
Årslønn	4,5	3,5	3,1	3,0	2,9	2,6	2,5	2,6	2,3	2,2	1,7
Husholdningenes disponible realinntekt	2,5	3,7	2,8	2,4	1,8	1,5	1,3	1,1	-2,5	-2,9	-1,7
Konsumprisindeksen (KPI)	2,4	1,7	2,0	2,1	2,9	2,8	2,4	2,9	3,4	3,6	3,6
KPI-JAE	2,4	1,7	1,9	1,9	2,5	2,6	2,5	2,4	3,0	3,0	3,0
Eksportpris tradisjonelle varer	3,7	1,2	1,7	1,3	0,2	2,0	0,0	2,8	2,9	3,1	4,3
Importpris tradisjonelle varer	2,6	0,8	1,0	1,9	1,8	3,5	2,0	0,9	1,4	0,9	1,2
Boligpris	4,7	2,8	1,2	2,5	2,7	1,5	1,4	4,4	7,1	7,3	7,1
MEMO:											
Pengemarkedsrente (nivå)	4,0	2,1	1,0	1,3	1,0	0,8	0,7	0,9	1,0	1,1	1,1
Utlånsrente, rammelån (nivå) ¹	5,5	4,0	3,0	3,0	2,8	2,6	2,4	2,6	2,6	2,6	2,6
Importveid kronekurs (44 land)	1,7	-0,6	-2,3	-0,6	1,7	3,9	2,4	2,4	2,5	1,9	1,8
Driftsbalanse, mrd. kroner	247	259	171,5	233,7	158,8	231	146,9	219	190	159	152
Eksportmarksindikatorer	6,1	5,7	4,8	4,7	4,4	4,4	4,0	3,4	3,2	3,1	2,8
Råoljepris, kroner per fat	575	572	502	523	431	438	329	366	377	375	378

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Utviklingen i internasjonal økonomi ble også overvurdert i 2013 ved at vi regnet med at normaliseringen av de internasjonale konjunktorene ville gå raskere enn det som senere har vist seg å bli realiteten. Dette bidro til at eksporten ble overvurdert, men det har vært andre forhold som har vært vel så viktig.

Prognosene fra starten av 2015 og senere, hvor man hadde minst et halvt år bak seg med betydelig fall i oljeprisen, viser at fallet i petroleumsinvesteringene ble fanget godt opp. Riktignok undervurderte vi investeringsnedgangen litt og sammen med alt for optimistiske anslag for tradisjonell vareeksport, ble det konkludert med at konjunkturedgangen ville være over fra tidlig i 2016. For høye anslag for BNP-veksten slo også ut i litt for høye anslag i sysselsettingen og dermed til at arbeidsledigheten i 2016 ble undervurdert. I arbeidsmarkedet er det imidlertid mange selvregulerende mekanismer slik at ledighetsanslagene som ble gitt i andre halvår 2015 bare var 0,1 prosentpoeng for lave og alle anslagene gitt i 2016 traff AKU-ledighetsraten perfekt.

Bildet om en beskjeden konjunkturoppgang gjennom 2016 bidro til at lønnsveksten ble overvurdert, men den historisk lave lønnsveksten overrasket de fleste. Også anslagene gitt i 2016 lå klart for høyt. Konsumprisveksten ble derimot lenge beregnet for lavt. I de tidlige prognosene helt fram til og med den gitt i juni 2015 ble det lagt til grunn en alt for sterk kronekurs, ettersom vi ikke så for oss den kraftige svekkelsen fram til årsskiftet 2015/2016. Etter hvert som det markerte forløpet til kronekursen avtegnet seg ble veksten i den underliggende inflasjon, KPI-JAE, ganske riktig anslått om enn litt for lavt, inntil de siste to rapportene som traff perfekt. Undervurdering av elektrisitetsprisene bidro til at KPI-veksten ble undervurdert litt mer.

Ser vi nærmere på anslagene det siste året, er det enkelte overraskende trekk i bildet. Veksten i boliginvesteringer og boligpriser er blitt for lavt anslått, mens den store nedgangen i tradisjonell eksport ikke ble anslått ett år tilbake i tid. Den svake reallønnsutviklingen kom overraskende, mens utviklingen i arbeidsmarkedet ble godt fanget opp. BNP-veksten ble godt anslått, mens veksten i fastlandsøkonomien ble noe overvurdert for ett år siden, men deretter har anslagene truffet godt.

Tabell 2.10. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2014-priser. Millioner kroner

	Ujustert		Sesongjustert							
	2015*	2016*	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	16.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 311 465	1 332 325	326 075	328 169	329 142	330 808	331 756	333 240	333 091	335 409
Konsum i husholdninger	1 245 216	1 265 601	309 545	311 805	312 507	314 113	315 484	316 260	316 378	318 664
Varekonsum	579 798	579 522	144 793	146 363	146 025	145 626	145 700	145 307	144 510	145 407
Tjenestekonsum	604 358	624 457	149 342	150 251	151 450	153 005	154 132	155 746	156 706	157 719
Husholdningenes kjøp i utlandet	99 797	103 381	24 560	24 802	25 030	25 418	25 536	25 610	26 174	25 979
Utlendingers kjøp i Norge	-38 737	-41 759	-9 149	-9 611	-9 997	-9 937	-9 884	-10 403	-11 011	-10 441
Konsum i ideelle organisasjoner	66 249	66 724	16 529	16 364	16 635	16 696	16 272	16 980	16 713	16 745
Konsum i offentlig forvaltning	706 366	722 756	175 692	176 110	176 776	177 794	178 916	180 140	181 099	181 956
Konsum i statsforvaltningen	354 962	363 716	88 280	88 453	88 844	89 390	89 988	90 637	91 051	91 437
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	313 292	321 477	77 838	78 055	78 491	78 921	79 514	80 137	80 410	80 817
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	41 670	42 239	10 443	10 399	10 353	10 469	10 474	10 500	10 641	10 621
Konsum i kommuneforvaltningen	351 404	359 040	87 412	87 656	87 932	88 404	88 929	89 503	90 048	90 519
Bruttoinvestering i fast realkapital	711 392	714 616	178 905	179 154	177 477	175 869	176 693	177 050	179 172	180 313
Utvinning og rørtransport	183 085	156 134	49 553	47 425	43 794	42 279	40 040	38 565	38 094	39 463
Utenriks sjøfart	1 959	1 059	799	620	235	394	733	134	256	-16
Fastlands-Norge	526 349	557 424	128 552	131 109	133 448	133 196	135 921	138 351	140 822	140 866
Næringer	219 501	225 726	55 795	56 386	53 599	53 602	55 850	56 807	55 659	57 110
Tjenester tilknyttet utvinning	4 205	1 252	1 332	1 504	760	609	480	230	166	375
Andre tjenester	133 822	137 404	33 942	34 262	32 544	33 025	33 516	35 273	34 178	34 410
Industri og bergverk	31 447	32 915	7 808	7 944	7 862	7 811	8 540	8 405	7 852	8 106
Annen vareproduksjon	50 027	54 155	12 713	12 676	12 434	12 157	13 314	12 899	13 463	14 218
Boliger (husholdninger)	158 051	173 751	38 281	39 256	39 738	40 896	41 395	42 472	43 836	45 015
Offentlig forvaltning	148 796	157 947	34 476	35 467	40 111	38 698	38 675	39 071	41 327	38 742
Bruttoinvestering i verdigjenstander	334	334	85	82	81	87	83	84	80	87
Lagerendring og statistiske avvik	151 488	161 490	45 638	40 482	31 743	31 704	47 499	42 947	32 918	38 054
Bruttoinvestering i alt	863 215	876 440	224 544	219 636	209 220	207 572	224 192	219 996	212 090	218 366
Innenlandsk sluttanvendelse	2 881 046	2 931 521	726 310	723 915	715 138	716 174	734 864	733 377	726 280	735 731
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2 544 180	2 612 505	630 319	635 388	639 366	641 798	646 593	651 731	655 012	658 231
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	855 163	880 703	210 168	211 577	216 886	216 492	217 591	219 211	222 427	220 698
Eksport i alt	1 265 859	1 250 839	309 877	311 083	326 785	319 173	315 558	312 017	313 379	309 261
Tradisjonelle varer	363 233	333 578	90 264	90 909	90 874	91 210	86 513	85 103	84 737	77 473
Råolje og naturgass	569 005	590 433	137 726	138 962	151 377	142 222	148 172	146 060	147 401	148 079
Skip, plattformer og fly	7 471	13 564	1 922	1 483	1 991	2 044	1 909	2 500	2 689	6 459
Tjenester	326 150	313 264	79 965	79 729	82 543	83 698	78 963	78 354	78 551	77 250
Samlet sluttanvendelse	4 146 904	4 182 360	1 036 187	1 034 998	1 041 923	1 035 347	1 050 422	1 045 393	1 039 659	1 044 992
Import i alt	955 940	958 708	243 523	238 179	232 963	240 443	244 341	240 016	238 731	235 217
Tradisjonelle varer	554 823	551 586	140 718	139 512	134 595	139 459	140 583	137 624	136 442	136 547
Råolje og naturgass	13 471	11 331	3 867	3 443	2 823	3 398	3 534	2 753	3 060	1 836
Skip, plattformer og fly	29 368	32 483	9 027	7 081	7 186	5 926	8 272	7 995	9 708	6 436
Tjenester	358 279	363 307	89 910	88 142	88 358	91 660	91 951	91 644	89 521	90 397
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3 190 964	3 223 652	792 664	796 819	808 960	794 904	806 081	805 377	800 927	809 776
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 561 433	2 582 862	640 272	640 897	641 307	640 458	642 273	645 327	645 959	648 069
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	629 530	640 790	152 393	155 922	167 653	154 447	163 808	160 050	154 968	161 707
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 223 947	2 236 571	556 005	556 919	556 685	555 200	556 670	558 641	559 409	561 521
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 676 707	1 678 589	420 105	420 583	419 634	417 193	417 916	419 549	419 829	420 976
Industri og bergverk	211 627	202 200	54 548	53 786	52 445	51 533	51 342	50 853	50 178	50 240
Annen vareproduksjon	276 050	282 735	67 955	69 287	70 047	69 006	70 927	70 305	70 472	70 945
Tjenester inkl. boligjenester	1 189 030	1 193 655	297 602	297 510	297 142	296 654	295 646	298 391	299 179	299 791
Offentlig forvaltning	547 240	557 982	135 900	136 337	137 051	138 006	138 755	139 093	139 580	140 545
Produktavgifter og -subsidi	337 486	346 291	84 267	83 977	84 622	85 258	85 603	86 686	86 550	86 548

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.11. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2014-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2015*	2016*	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	16.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,1	1,6	0,5	0,6	0,3	0,5	0,3	0,4	0,0	0,7
Konsum i husholdninger	2,1	1,6	0,4	0,7	0,2	0,5	0,4	0,2	0,0	0,7
Varekonsum	1,0	0,0	-0,4	1,1	-0,2	-0,3	0,1	-0,3	-0,5	0,6
Tjenestekonsum	3,5	3,3	1,1	0,6	0,8	1,0	0,7	1,0	0,6	0,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	2,9	3,6	0,7	1,0	0,9	1,6	0,5	0,3	2,2	-0,7
Utlendingers kjøp i Norge	10,3	7,8	-0,9	5,0	4,0	-0,6	-0,5	5,3	5,8	-5,2
Konsum i ideelle organisasjoner	2,2	0,7	1,2	-1,0	1,7	0,4	-2,5	4,4	-1,6	0,2
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,3	0,2	0,2	0,4	0,6	0,6	0,7	0,5	0,5
Konsum i statsforvaltningen	2,4	2,5	0,3	0,2	0,4	0,6	0,7	0,7	0,5	0,4
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,9	2,6	0,4	0,3	0,6	0,5	0,8	0,8	0,3	0,5
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-1,0	1,4	-0,6	-0,4	-0,4	1,1	0,0	0,2	1,3	-0,2
Konsum i kommuneforvaltningen	1,7	2,2	0,2	0,3	0,3	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	-3,8	0,5	-0,9	0,1	-0,9	-0,9	0,5	0,2	1,2	0,6
Utvinning og rørtransport	-15,0	-14,7	-1,1	-4,3	-7,7	-3,5	-5,3	-3,7	-1,2	3,6
Utenriks sjøfart	138,3	-46,0	48,7	-22,5	-62,1	67,8	86,1	-81,7	90,7	-106,4
Fastlands-Norge	0,6	5,9	-1,0	2,0	1,8	-0,2	2,0	1,8	1,8	0,0
Næringer	-1,6	2,8	-1,9	1,1	-4,9	0,0	4,2	1,7	-2,0	2,6
Tjenester tilknyttet utvinning	-14,0	-70,2	15,0	13,0	-49,5	-19,9	-21,1	-52,1	-27,9	126,2
Andre tjenester	-1,2	2,7	-3,0	0,9	-5,0	1,5	1,5	5,2	-3,1	0,7
Industri og bergverk	-7,8	4,7	-13,2	1,7	-1,0	-0,6	9,3	-1,6	-6,6	3,2
Annen vareproduksjon	3,0	8,3	8,0	-0,3	-1,9	-2,2	9,5	-3,1	4,4	5,6
Boliger (husholdninger)	1,6	9,9	1,4	2,5	1,2	2,9	1,2	2,6	3,2	2,7
Offentlig forvaltning	3,0	6,1	-2,1	2,9	13,1	-3,5	-0,1	1,0	5,8	-6,3
Bruttoinvestering i verdigjenstander	0,4	-0,2	-1,0	-3,8	-1,4	7,4	-4,8	2,2	-4,7	7,7
Lagerendring og statistiske avvik	5,0	6,6	52,5	-11,3	-21,6	-0,1	49,8	-9,6	-23,4	15,6
Bruttoinvestering i alt	-2,3	1,5	6,7	-2,2	-4,7	-0,8	8,0	-1,9	-3,6	3,0
Innenlandsk sluttanvendelse	0,7	1,8	2,3	-0,3	-1,2	0,1	2,6	-0,2	-1,0	1,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1,8	2,7	0,1	0,8	0,6	0,4	0,7	0,8	0,5	0,5
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	2,2	3,0	-0,2	0,7	2,5	-0,2	0,5	0,7	1,5	-0,8
Eksport i alt	3,7	-1,2	-1,9	0,4	5,0	-2,3	-1,1	-1,1	0,4	-1,3
Tradisjonelle varer	5,8	-8,2	3,1	0,7	0,0	0,4	-5,1	-1,6	-0,4	-8,6
Råolje og naturgass	3,2	3,8	-4,7	0,9	8,9	-6,0	4,2	-1,4	0,9	0,5
Skip, plattformer og fly	-25,0	81,6	-22,9	-22,9	34,2	2,7	-6,6	31,0	7,6	140,2
Tjenester	3,3	-4,0	-1,5	-0,3	3,5	1,4	-5,7	-0,8	0,3	-1,7
Samlet sluttanvendelse	1,6	0,9	1,0	-0,1	0,7	-0,6	1,5	-0,5	-0,5	0,5
Import i alt	1,6	0,3	4,9	-2,2	-2,2	3,2	1,6	-1,8	-0,5	-1,5
Tradisjonelle varer	1,9	-0,6	3,8	-0,9	-3,5	3,6	0,8	-2,1	-0,9	0,1
Råolje og naturgass	-1,3	-15,9	-3,1	-11,0	-18,0	20,4	4,0	-22,1	11,1	-40,0
Skip, plattformer og fly	-11,7	10,6	92,4	-21,6	1,5	-17,5	39,6	-3,3	21,4	-33,7
Tjenester	2,5	1,4	2,4	-2,0	0,2	3,7	0,3	-0,3	-2,3	1,0
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1,6	1,0	-0,2	0,5	1,5	-1,7	1,4	-0,1	-0,6	1,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1,1	0,8	0,3	0,1	0,1	-0,1	0,3	0,5	0,1	0,3
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	3,7	1,8	-1,9	2,3	7,5	-7,9	6,1	-2,3	-3,2	4,3
Fastlands-Norge (basisverdi)	1,1	0,6	0,2	0,2	0,0	-0,3	0,3	0,4	0,1	0,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	0,8	0,1	0,2	0,1	-0,2	-0,6	0,2	0,4	0,1	0,3
Industri og bergverk	-3,2	-4,5	-1,8	-1,4	-2,5	-1,7	-0,4	-1,0	-1,3	0,1
Annen vareproduksjon	2,8	2,4	0,9	2,0	1,1	-1,5	2,8	-0,9	0,2	0,7
Tjenester inkl. boligjenester	1,1	0,4	0,4	0,0	-0,1	-0,2	-0,3	0,9	0,3	0,2
Offentlig forvaltning	1,8	2,0	0,4	0,3	0,5	0,7	0,5	0,2	0,4	0,7
Produktavgifter og -subsidier	1,5	2,6	0,5	-0,3	0,8	0,8	0,4	1,3	-0,2	0,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.12. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2014=100

	Ujustert		Sesongjustert							
	2015*	2016*	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	16.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,3	105,6	101,4	101,4	102,0	103,3	104,6	105,4	105,7	105,8
Konsum i offentlig forvaltning	103,0	105,3	102,0	102,9	103,1	103,9	104,8	104,7	105,6	106,1
Bruttoinvestering i fast kapital	102,6	104,5	101,8	103,0	101,6	103,8	103,6	104,9	105,2	104,4
Fastlands-Norge	102,7	105,1	101,4	102,2	103,0	104,0	103,8	104,7	106,0	106,0
Innenlandsk sluttanvendelse	102,3	104,8	102,0	101,9	101,5	103,6	104,7	104,4	105,2	105,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,5	105,4	101,6	102,0	102,5	103,6	104,5	105,1	105,7	105,9
Eksport i alt	92,1	84,1	94,0	94,3	93,3	87,5	82,1	83,9	83,3	86,2
Tradisjonelle varer	102,3	106,7	102,7	102,5	102,1	101,9	102,7	106,3	106,5	111,5
Samlet sluttanvendelse	99,2	98,6	99,6	99,6	99,0	98,6	97,9	98,3	98,6	99,4
Import i alt	104,2	105,7	103,6	103,9	105,7	104,3	106,8	106,7	106,7	104,3
Tradisjonelle varer	104,7	106,0	103,9	104,2	105,3	105,4	105,5	106,3	106,1	106,4
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	97,7	96,5	98,4	98,3	97,0	96,9	95,2	95,8	96,2	98,0
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,3	105,1	101,5	102,0	102,4	103,0	104,3	104,5	105,3	105,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.13. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2015*	2016*	15.1	15.2	15.3	15.4	16.1	16.2	16.3	16.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,3	3,3	0,9	0,0	0,6	1,4	1,2	0,8	0,3	0,0
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	2,3	0,8	0,9	0,2	0,7	0,9	-0,2	0,8	0,5
Bruttoinvestering i fast kapital	2,6	1,9	0,7	1,1	-1,4	2,2	-0,2	1,2	0,3	-0,7
Fastlands-Norge	2,7	2,4	0,1	0,8	0,7	1,0	-0,2	0,9	1,2	0,0
Innenlandsk sluttanvendelse	2,3	2,4	1,0	-0,2	-0,4	2,1	1,0	-0,3	0,8	-0,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,5	2,8	0,7	0,4	0,5	1,1	0,9	0,5	0,6	0,2
Eksport i alt	-7,9	-8,7	-1,9	0,3	-1,0	-6,3	-6,1	2,2	-0,8	3,5
Tradisjonelle varer	2,3	4,3	0,6	-0,2	-0,4	-0,2	0,8	3,5	0,2	4,7
Samlet sluttanvendelse	-0,8	-0,6	0,2	0,0	-0,6	-0,3	-0,7	0,4	0,3	0,8
Import i alt	4,2	1,4	1,7	0,3	1,7	-1,3	2,3	-0,1	0,0	-2,2
Tradisjonelle varer	4,7	1,2	2,0	0,3	1,0	0,1	0,1	0,8	-0,2	0,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	-2,3	-1,2	-0,3	-0,1	-1,3	-0,1	-1,7	0,6	0,4	1,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,3	2,8	0,5	0,5	0,4	0,6	1,2	0,2	0,8	0,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.